

FILOSOFIE HAVO

3 Specificatie Mondiale Rechtvaardigheid

3.1 Algemene eindtermen

1. De kandidaten kunnen een analyse maken van de begrippen (mondiale) rechtvaardigheid, verantwoordelijkheid, plicht, recht, armoede, behoefte, hulp, verdeling, menselijkheid en waardigheid. Zij kunnen daartoe verschillende definities opstellen, vooronderstellingen aangeven waarop deze definities berusten en de (historische) contextafhankelijkheid van deze begrippen uitleggen.
2. De kandidaten kunnen verschillende opvattingen over (mondiale) rechtvaardigheid, herkennen, uitleggen, vergelijken en toepassen aan de hand van voorbeelden of casussen en een beargumenteerd standpunt innemen over deze opvattingen.
3. De kandidaten kunnen uitleggen welke vooronderstellingen over de menselijke natuur en het morele handelen van de mens ten grondslag liggen aan de verschillende opvattingen over (mondiale) rechtvaardigheid en de betekenis van deze opvattingen aangeven voor het filosofisch debat over mondiale rechtvaardigheid.

3.2 Hoofdstuk 1 Wat is rechtvaardigheid?

4. **De kandidaten kunnen de definitie van rechtvaardigheid geven volgens het principe van suum cuique tribuere (ieder het zijne geven). Daarbij kunnen ze uitleggen welke spanning er bestaat tussen de categorieën verdienste en verdeling.**

Iedereen moet krijgen waar hij recht op heeft, wat hij verdient. Volgens de oude Romeinen betekent rechtvaardigheid dat iedereen het zijne krijgt - dat wil zeggen dat iedereen krijgt wat hij verdient - maar niet dat iedereen hetzelfde krijgt.

Spanning verdiensten en verdeling: Rechtvaardigheid heeft iets met gelijkheid te maken, maar niet alle vormen van gelijkheid zijn direct onrechtvaardig. Sommige situaties vragen om een andere verdeling van lasten, maar deze nieuwe verdeling is dan nog niet onrechtvaardig. Een betere definitie van rechtvaardigheid zou zijn dat men krijgt wat men verdient en dat lusten en lasten gelijk zijn verdeelt. De spanning tussen verdiensten en verdeling is dan ook dat het onrechtvaardig is als men minder krijgt dan men verdient, of juist als men meer lasten krijgt dan men verdient. De verdeling is dan dus onrechtvaardig.

5. **De kandidaten kunnen een analyse maken van rechtvaardigheid vanuit het principe van 'een gelijke verdeling van lasten' en aangeven welke rollen positieve en negatieve discriminatie daarbij kunnen spelen.**

Analyse rechtvaardigheid vanuit principe gelijke verdeling lasten: Rechtvaardig is het als je krijgt wat je toe komt, en niet iets krijgt wat je niet toe komt. Bovendien is het rechtvaardig als je iets wel of niet hoeft te doen op grond van een gelijke verdeling. Een ongelijke verdeling zorgt dus voor onrechtvaardigheid. Er kunnen echter omstandigheden zijn die om positieve discriminatie vragen. In principe is een gelijke verdeling van taken de rechtvaardige oplossing, maar er kan van die regel worden afgeweken.

Negatieve discriminatie: iemand of meerdere mensen / groepen worden vrijgesteld van lasten, waardoor anderen met deze lasten worden opgescheept. Bij negatieve discriminatie ligt de nadruk dus juist op de groep die met de extra lasten worden opgescheept.

Positieve discriminatie: Een bepaalde groep wordt extra hulp aangeboden of voorgetrokken.

6. De kandidaten kunnen de betekenis van de volgende vormen van rechtvaardigheid die Aristoteles onderscheidt omschrijven en aangeven waarin zij verschillen: wettelijke of algemene rechtvaardigheid, bijzondere of speciale rechtvaardigheid, verdelende rechtvaardigheid en corrigerend recht ruilrechtvaardigheid.

Algemene rechtvaardigheid: Het volgen van de wetten van de staat. Aangezien de heersende wet niet altijd rechtmatig hoeft te zijn, is het wellicht zinvol een onderscheid te maken tussen de juridische wet en de morele wet. Hierbij is de heersende wet de geldende wet, en is de morele wet bepaalde normen of regels waarvan de geldende wetten een uitdrukking dienen te zijn. Aristoteles verdedigde de algemene opvatting van rechtvaardigheid door te stellen dat wetten het leven in de politieke gemeenschap mogelijk maken. De politiek streeft, volgens hem, altijd het hoogste goed na, het geluk of de zelfverwerkelijking van de mens. De spanning hier is dus dat de heersende wet soms niet geheel overeen komt met de morele wet. Het volgen van de juridische wet is dus niet bij definitie rechtvaardig.

Bijzondere rechtvaardigheid: (deze heeft twee vormen, verdelende rechtvaardigheid en het corrigerende recht).

Verdelende rechtvaardigheid Dit heeft met de verdeling van rechten, plichten, privileges en nadelen binnen een maatschappij te maken. Het begrip rechtvaardigheid slaat hier op de relatie van de groep als geheel tot zijn deelnemers. Bij verdelende rechtvaardigheid zijn twee posities in het geding; de centrale positie (waaruit verdeeld wordt) en de positie van de mensen die te maken krijgen met die verdeling. Een verdeling is rechtvaardig wanneer deze op gelijkheid gebaseerd is.

Corrigerend recht: Hier gaat het om de verhouding van mensen tot elkaar (de transacties). Het verschil met verdelende rechtvaardigheid is hier dus het feit dat het niet gaat om een bepaalde verdeling van rechten of plichten, maar om de verhouding van mensen tot elkaar. De rechtvaardigheid van de vrijwillige transacties is dat iedereen het gelijke krijgt. Volgens Aristoteles is geld een medium waarmee alles vergeleken kan worden. Bij onvrijwillige transacties vormt de straf, als het goed is, de balans. De straf moet gelijk zijn aan dat wat er is gestolen.

Toevoeging over corrigerend recht: Gelijkheid is niet per definitie het juiste principe om rechtvaardige ruil mee te meten. Hoe weet je precies hoeveel iets werkelijk waard is? Dit probleem ontstaat eveneens bij onvrijwillige contacten. Hoe zwaar moet een straf zijn? Bij zowel corrigerend recht als verdelende rechtvaardigheid vindt Aristoteles gelijkheid heel belangrijk. Soms is deze gelijkheid echter moeilijk te meten.

7. De kandidaten kunnen vanuit het begrip gelijkheid kritische kanttekeningen maken bij de principes van verdelende rechtvaardigheid en ruilrechtvaardigheid bij Aristoteles.

Kritiek op zijn manier van denken over gelijkheid (zie hierboven) zou kunnen zijn dat deze zogenaamde gelijkheid moeilijk te meten is. Welke straf staat gelijk aan een vergrijp? Hoeveel geld staat gelijk aan een dienst of product. Bij verdelende rechtvaardigheid is de vraag wie de gelijke zijn en wie maken er deel uit van de groep waarop een verdeling van toepassing is?

8. De kandidaten kunnen uitleggen wat de rol is die vraag en aanbod, schaarste en overvloed spelen bij vrijwillige ruilverhoudingen.

Bij schaarste zal de prijs die men wil betalen voor een dienst of product stijgen. Bij overvloed zal deze prijs natuurlijk dalen. Hoe meer vraag er is naar een bepaalde dienst of een bepaald product, hoe meer deze aangeboden zal gaan worden en hoe minder vraag er is hoe minder aanbod er zal zijn. Dit kan allemaal invloed hebben op de hoeveelheid geld die men vraagt voor iets. De gelijkheid is dus aan verandering onderhevig.

9. De kandidaten kunnen beargumenteren waarom het noodzakelijk is om rechtvaardigheid te benaderen vanuit het begrip medemenselijkheid.

Rechtvaardigheid is een plicht (zie eindterm 10) medemenselijkheid is dit in mindere mate. Mensen moeten echter niet enkel rechtvaardig zijn tegenover elkaar, maar ook medemenselijk. Dit is van belang omdat dit invulling geeft aan onze morele houding. Af en toe moeten we anderen helpen. Niet om willen van ons zelf of omdat we dit moeten doen, maar omdat medemenselijkheid te wereld een stuk beter maakt.

Ter verduidelijking:

Definitie rechtvaardigheid (binnen deze context) ieder het zijne en voldoen aan je verplichtingen. Als men dit niet doet, is dit onrechtvaardig en schaadt men anderen. Als men geweld gebruikt of iemand bezittingen afneemt komen zij hun plichten niet na en krijgen anderen niet wat hen toe komt. Onder rechtvaardigheid worden niet alleen handelingen verstaan, maar ook het niet handelen als dit wel nodig is. Alleen als men rechtvaardig is, kan de politieke gemeenschap behouden blijven. Daarom is rechtvaardigheid van groot belang. Deze plicht geldt ten opzichte van iedereen. Grenzen doen er niet toe. Definitie medemenselijkheid (binnen deze context) iets voor een ander doen, om wille van de ander. De sfeer van medemenselijkheid is dus die van welwillendheid.

10. De kandidaten kunnen uitleggen wat volgens Cicero het onderscheid is tussen rechtvaardigheid en medemenselijkheid. Daarbij kunnen ze aangeven waarom de plicht van de rechtvaardigheid zwaarder weegt dan de plicht van de medemenselijkheid.

Volgens Cicero weegt de plicht van rechtvaardigheid zwaarder dan de plicht van medemenselijkheid. Rechtvaardigheid is strikt of volledig, medemenselijkheid is breed of onvolledig. De plicht tot medemenselijkheid is, volgens Cicero, in zekere zin universeel.

Het grote verschil tussen medemenselijkheid en rechtvaardigheid is dat de (zwakkere) plicht van medemenselijkheid niet ten opzichte van iedereen in praktijk kan worden gebracht. Als het gaat om medemenselijkheid mogen mensen dus rekening houden met een hele reeks bijzondere omstandigheden en bijzondere banden. Bij rechtvaardigheid is deze ruimte er niet.

Toevoeging: Aantal afwegingen omtrent medemenselijkheid:

We moeten ervoor zorgen dat onze vrijgevigheid niet onze mogelijkheden overtreft. We moeten dus alleen iets af staan, als dit ons niet te veel kost.

De plicht tot medemenselijkheid wordt dringender als de gene om wie het gaat dichterbij ons staat. Medemenselijkheid is dus vooral van belang voor vrienden, familie en landgenoten.

Volgens Cicero is het dus belangrijk dat we medemenselijk zijn voor de staat waarin we leven. Alleen als dit ons niet te veel kost kan deze medemenselijkheid buiten de grenzen van die staat treden.

11. De kandidaten kunnen uitleggen waarom het onderscheid tussen rechtvaardigheid en medemenselijkheid, tussen recht en deugd, ontoereikend is als het gaat om het vraagstuk van de mondiale rechtvaardigheid. Daarbij kunnen ze beargumenteren dat mondiale rechtvaardigheid kan worden benaderd vanuit het begrip menselijke waardigheid en daarbij de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948) betrekken.

Het verschil tussen rechtvaardigheid en medemenselijkheid, als het gaat om mondiale rechtvaardigheid, is ontoereikend omdat wereldarmoede misschien helemaal geen zaak van rechtvaardigheid of onrechtvaardigheid is. Zolang extreme armoede niet het gevolg is van actief onrechtvaardig handelen door de rijkere landen of individuen, worden de eisen van de rechtvaardigheid niet geschonden. In dat geval speelt

rechtvaardigheid of onrechtvaardigheid niet langer een rol en hangt het alleen nog af van medemenselijkheid. Aangezien het hier gaat om mensen die niet tot onze politieke gemeenschap behoren en de kosten van de strijd tegen wereldarmoede hoog zijn, zijn we niet verplicht veel te doen. (Denk aan eisen voor medemenselijkheid).

De achterliggende gedachte in het debat over mondiale rechtvaardigheid is dat iedereen recht heeft op een menswaardig bestaan. Dan zou de eis van de verdelende rechtvaardigheid luiden dat alle mensen, waar dan ook, toegang moeten hebben tot bepaalde basisvoorzieningen. De eis van rechtvaardigheid is hier dan dat ze een eerlijke prijs krijgen voor hun goederen en een eerlijke prijs moeten betalen voor wat ze nodig hebben. Denk aan gelijkheid Aristoteles.

Menswaardigheid is hier dus het belangrijkste begrip. Veel belangrijker nog dan rechtvaardigheid of medemenselijkheid. Deze menswaardigheid vormt de kern van de universele verklaring van de rechten van de mens. Dit document somt op waar iedereen recht op heeft en bevat eveneens het mensbeeld dat iedereen het zijne moet krijgen (een menswaardig bestaan). De voorzieningen voor een menswaardig leven bevatten niet alleen de dingen die onder rechtvaardigheid worden verstaan (respect voor ieder persoon en ieders eigendom) maar ook wat er onder medemenselijkheid wordt verstaan, namelijk wat er nodig is om een dergelijk leven te lijden.

12. De kandidaten kunnen de argumentatie van Thomas Pogge reconstrueren waarom het welzijn van de wereldbevolking niet alleen een appèl doet op de brede plicht van de medemenselijkheid, maar ook op de strikte plicht van de rechtvaardigheid.

Pogge gaat er mee akkoord dat onrechtvaardigheid bestaat in het schaden van anderen. Hij verwerpt de gemakzuchtige constatering dat de rijke geen schaden berokkenen aan de armen en niet verantwoordelijk zijn voor de ellende van de armen.

Argumentatie:

De wereld vormt een economisch systeem, met als ruggengraat allerlei internationale structuren. Dit heeft tot resultaat dat het lot van alle mensen op de wereld met elkaar is verbonden. Deze verbondenheid, zegt Pogge, is niet altijd positief. Vooral de rijke landen profiteren van de internationale structuren en de arme landen hebben er nadeel van. Zolang de armen dus actief door deze structuren worden geschaad, is er geen sprake van rechtvaardigheid. De plicht van rechtvaardigheid eist dus dat er een rechtvaardige mondiale wereldstructuur komt. Medemenselijkheid speelt helemaal nog geen rol.

Primaire tekst: Cicero, Marcus Tullius (1984). De plichten: Leefregels gebaseerd op het Stoïcisme. Vertaald, ingeleid en van aantekeningen voorzien door J. Ector. Leuven-Amersfoort: Acco, pp. 19 – 35 (fragmenten).

13. De kandidaten kunnen de opvatting van Cicero over rechtvaardigheid uitleggen en aangeven wat daarbij het belang is van trouw. Tevens kunnen zij voorbeelden noemen van onrechtvaardig gedrag en daarbij uitleggen welke rol vrees en hebzucht daarbij kunnen spelen.

Zie ook eindterm 15 over rechtvaardigheid.

Cicero's opvatting over rechtvaardigheid betreft:

Rechtvaardigheid bestaat er in dat men niemand schaadt tenzij die gene hem persoonlijk onrecht heeft aangedaan.

Onrechtvaardig is iemand die zelf onrecht pleegt of die onrecht laat gebeuren dat men kon afweren. Cicero stelt dat onrechtvaardige handelingen vaak voort komen uit vrees. Men kan overwegen iemand te benadelen omdat de vrees bestaat zelf schade te lijden. Vaker is het zo dat onrecht voort komt uit hebzucht. Men wil iets bemachtigen.

Bij rechtvaardigheid is trouw van belang omdat deze impliceert dat men consequent en oprecht beloften en afspraken naleeft. Op deze trouw is rechtvaardigheid gebaseerd.

14. De kandidaten kunnen de opvatting van Cicero over gemeenschappelijk en privaat bezit uitleggen.

Van naturen is er geen privaat bezit. Bezit kon worden verkregen door het aankomen in een onbewoonde streek, een overwinning, het bezit gewapend op eisen, een wet (verdrag, afspraak, loting, etc.). Aangezien op die manier algemene goederen en grond privaat bezit werd, moet iedereen dit bezit kunnen behouden. Als men dit toch probeert te bezitten, schendt hij een maatschappelijk recht.

Kanttekeningen: Aangezien we niet enkel voor ons zelf zijn geboren, hebben familie en vrienden ook recht op een deel van dit bezit. Daarnaast kan men bezit met elkaar delen door een uitwisseling van diensten, geven en nemen en door onze talenten (denk aan arbeid).

15. De kandidaten kunnen de opvatting van Cicero over weldadigheid en mildheid uitleggen en daarbij drie basisprincipes van rechtvaardigheid noemen en toepassen.

Weldadigheid en mildheid vereisen vaak omzichtigheid.

Basis principes rechtvaardigheid:

1: Schaadt anderen niet.

Weldadigheid mag de gene op wie ze gericht is of anderen niet schaden. Als men iemand dus iets schenkt uit weldadigheid, mag dit de gene die het krijgt geen nadeel opleveren. Als men anderen schaadt zodat hij zich daarna vrijgevig kan tonen tegenover anderen, is dit onrechtvaardig. Mildheid moet dus nuttig zijn voor de gene aan wie het gericht is en niemand schaden.

2: Binnen onze mildheid moeten we rekening houden met eigen mogelijkheden.

Onze vrijgevigheid moet in balans zijn met onze mogelijkheden. We mogen niet meer uitgeven dan we daadwerkelijk bezitten.

3: Rekening houden met verdiensten.

Onze vrijgevigheid moet rekening houden met verdiensten. Als we iemand een gunst bewijzen moeten we kijken hoe hij leeft, hoe hij ons gezind is, naar gemeenschappelijke banden en of hij ons vroeger diensten heeft bewezen. Anders moet hun belang of aantal de doorslag geven.

16. De kandidaten kunnen vier motieven voor weldadigheid die Cicero noemt, herkennen, uitleggen en toepassen.

Motief 1: Ontvangen genegenheid:

Wij moeten vooral diensten bewijzen aan de mensen die het meeste van ons houden.

Motief 2: ontvangen diensten:

Wij moeten vooral geven aan de mensen die ons dingen of diensten verschaffen. Erkentelijkheid is hierin onze eerste plicht. Het is hierbij belangrijk dat deze bewezen diensten (van de persoon aan ons) niet voort komen uit

een plotselinge drang iedereen van dienst te zijn, maar uit een beredeneerd en vastberaden overleg. Dergelijke diensten zijn belangrijker dan de diensten die zijn ontstaan door een plotselinge drang naar het iemand van dienst zijn.

3: Nood en eigen belang

Als er meerdere mensen in gelijke mate in aanmerking komen voor een dienst, moeten we vooral onze hulp geven aan wie de hulp het meest nodig heeft. Volgens Cicero doen we dit vaak niet. We hebben de neiging diensten te bewijzen aan de personen die ons later het meest van dienst kunnen zijn.

4: Gemeenschappelijke banden:

Het komt de leefgemeenschap en onze bestaande banden ten goede als we vooral diensten bewijzen aan onze naaste verwanten. Zie eindterm 17 voor meer informatie over banden.

17. De kandidaten kunnen uitleggen waarom volgens Cicero mensheid, natie, verwantschap en vriendschap vormen van gemeenschap zijn en daarbij de argumentatie reconstrueren waarom de staat bovenaan staat in de hiërarchie.

De mensheid is verbonden door de rede en de taal. Zij vormen een natuurlijke gemeenschap door studie, gedeelde ineen welke kunnen worden besproken en worden beoordeelt. In deze band ligt het grootste verschil tussen de mensen en de dieren. Dieren kunnen niet bij definitie goed zijn, omdat ze geen rede en taal bezitten. De mensheid is het omvangrijkst. We maken er allemaal deel van uit.

Kanttekening bij mensheid: De goederen die de natuur ons heeft geschonken moeten gemeenschappelijk blijven, op voorwaarde dat men de wetten en het burgerlijk recht naleeft die iemand een eigendom toekennen. Tot dit gemeenschappelijk bezit van alle mensen behoort alles dat kan worden gedeeld zonder dat de delende verlies lijdt. Aangezien we zelf geen verlies lijden door te delen, blijft dit binnen de perken van onze mildheid.

De natie is een andere vorm van gemeenschap (de eerste was mensheid en natie is daar ondergeschikt aan). De staat verbindt ons met elkaar door alles wat we samen gemeen hebben. Denk aan kiesstelsel, relaties, vriendschappen, gebouwen binnen de staat en gemeenschappelijke activiteiten en belangen. De natie is dus niet minder belangrijk dan mensheid, maar het begrip mensheid omvat het begrip natie.

Verwantschap is de hechtste verbinding. Alle levende wezens bezitten een natuurlijke dwang zich voort te planten. Daarom is de gemeenschap op de eerste plaats gebaseerd op het huwelijk en op de kinderen. Ook de gezamenlijke woning en goederen zijn belangrijk. Dit is de kern van de stad. Daarnaast zijn er nog meer banden met de eerst van de familie, welke steeds groter wordt. Dit vormt uiteindelijk de staat.

Vriendschap is, volgens Cicero, de edelste en hechtste gemeenschap. Goede gewoonten verenigen ons. Mensen die de zelfde belangen hebben en zich voor hetzelfde inzetten vinden bij elkaar de zelfde voldoening als bij zichzelf.

De staat staat boven aan omdat we daar alle vormen van genegenheid vinden. De staat verbindt alle vormen van gemeenschap. We zouden eveneens kunnen stellen dat de neiging de staat te zien als het hoogste goed een erg romeinse opvatting is. Het is een axioma (het is nu eenmaal zo). De staat is immers een manier voor mensen banden te creëren.

3.3 Hoofdstuk 2 De vreselijke gezichten van armoede

18. De kandidaten kunnen de betekenis aangeven van de Millenniumverklaring van de VN en voorbeelden geven van acties om de armoede de wereld uit te krijgen.

De millenniumverklaring: In deze verklaring staan acht concrete doelen voor een rechtvaardigere en duurzamere wereld.

The global call to action against poverty: grootste armoede campagne ooit. (januari 2005). Deze actie werd opgezet omdat men niet tevreden was over de strijd tegen armoede. Tientallen miljoenen mensen voeren actie en herinneren de wereldleiders aan hun belofte om extreme armoede uit te bannen. Deze campagne getuigt van ongeduld.

Kanttekening: 2 dollar per dag is maatstaf voor armoede volgens Wereldbank.

19. De kandidaten kunnen aan de hand van voorbeelden uit de literatuur, het internationaal recht en de filosofie uitleggen waarom armoede een fysiek en een materieel tekort inhoudt.

Kanttekening (definitie Armoede): de situatie waarin mensen onvrijwillig een fundamenteel tekort of gebrek aan iets hebben.

Materiele basisbehoeften:

Literatuur: Oliver Twist door Dickens. Steinbeck, de druiven der gramschap. In deze boeken wordt armoede vaak beschreven met een materieel en een fysiek gelaat. Het maakt duidelijk dat armoede een fundamenteel tekort aan materiele zaken is. Men kan niet in de basisbehoeften voorzien. Dit is dus wat er nodig is om in leven te blijven.

Internationaal recht: Iedereen zonder een levensstandaard die hoog genoeg is voor de gezondheid van zichzelf en zijn gezin arm.

Filosofie: De basisbehoeften van de mens verschillen niet veel van die van de dieren. Je bent arm als deze basisbehoeften niet vervuld worden.

20. De kandidaten kunnen beargumenteren dat het niet kunnen vervullen van bepaalde basisbehoeften niet onder de definitie van armoede hoeft te vallen.

Dit hoeft niet onder de definitie van armoede te vallen omdat mensen soms zelf kiezen in armoede te leven. Denk bijvoorbeeld aan de monnik. Armoede is dus een vrijwillig tekort aan fundamentele zaken.

21. De kandidaten kunnen uitleggen wat de behoeftepiramide van Abraham Maslow inhoudt en beargumenteren in hoeverre de vijf fundamentele behoeften die in deze piramide worden onderscheiden een criterium voor armoede kunnen zijn.

Zie boek voor piramide van Maslow.

1: fysieke behoeften

2: veiligheid

3: behoefte aan liefde en vriendschap

4: behoefte aan erkenning

5: behoefte aan zelfontplooiing.

Piramide van Maslow: vijf fundamentele behoeften voor de zelfverwerkelijking van de mens. Deze behoeften zijn niet alleen fysiek of materieel. De behoeften die helemaal boven aan staan zijn fysiek, de rest is allemaal niet materieel. Volgens Maslow is iemand arm als hij niet kan voorzien in de eerste twee behoeften.

Het is niet alleen belangrijk dat mensen eten en drinken hebben om in leven te blijven. Veiligheid is ook zeer belangrijk, omdat zij anders in vrees moeten leven. Wie daarnaast geen menselijke erkenning krijgt, is nog steeds arm.

Daarnaast is erkenning heel belangrijk. Niet gezien en geaccepteerd worden vormt een fundamenteel tekort in het menselijk leven. Hiermee is het een kenmerk van armoede.

Kanttekening: Denk hierbij aan Aristoteles. Volgens hem zijn wij sociale wezens. Wij zijn altijd in meerdere of mindere maten gericht op en afhankelijk van onze mede mensen.

Dit (zie kanttekening) geldt dus ook voor vriendschap. Zonder vriendschap zou niemand willen leven, ook al bezat hij alle andere goede dingen. De mens ontleent zijn identiteit, doel in het leven en gevoel van eigenwaarde aan de menselijke gemeenschap waarin hij leeft.

22. De kandidaten kunnen uitleggen wat Adam Smith onder een eervol leven en relationele armoede verstaat en daarbij aangeven wat het onderscheid is tussen noodzakelijke en luxe goederen.

Hieronder verstaat hij: Iemand kan arm zijn ten opzichte van anderen. Daarnaast schaamt iemand zich vaak diep voor zijn ellende. Hierdoor kan armoede samenhangen met uitsluiting. Dit gebrek aan erkenning is dus relationele armoede.

Het verschil tussen noodzakelijke en luxe goederen:

Noodzakelijke goederen: directe fysieke behoeften maar ook die goederen die onmisbaar zijn voor een eervol leven. Deze laatste goederen zijn niet belangrijk om te overleven, maar wel om gerespecteerd te worden. Wie in de ogen van anderen onfatsoenlijk is valt buiten de samenleving. Alle overige goederen zijn luxe goederen. Deze goederen worden vaak gekocht om mee respect te verwerven. Denk aan een mooie auto.

23. De kandidaten kunnen aangeven welk verband er in de Millenniumverklaring en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens wordt gelegd tussen armoede en uitsluiting en kanttekeningen maken bij de antropologische en ethische vooronderstellingen die aan deze verklaringen ten grondslag liggen.

Er wordt hier een verband gelegd tussen armoede en uitsluiting. Armoede heeft ook te maken met de sociale voorwaarden voor een minimaal menswaardig bestaan. Mensen die worden buitengesloten noemen we ook vaak arm.

Hierbij kunnen we opmerken dat het de vraag is wat we als een menswaardig leven beschouwen. Dit is het antropologische gedeelte.

24. De kandidaten kunnen de opvatting van Aristoteles over een goed leven weergeven en daarbij uitleggen wat hij verstaat onder de mens als gemeenschapswezen.

Zie ook eindterm 21.

Aristoteles stelt dat de mens een gemeenschapswezen is. Denk aan afhankelijkheid. Zonder menselijke relaties kan er van een menselijk bestaan eigenlijk geen sprake zijn. Armoede kan ook op de plaats van de mens binnen de samenleving slaan en zijn mogelijkheid betekenisvolle relaties aan te gaan.

25. De kandidaten kunnen uitleggen waarom armoede geen neutraal etiket is en hierbij een eigen en beargumenteerde opvatting over de menselijke natuur betrekken. Men heeft een goed leven als men veel contact heeft met anderen.

26. De kandidaten kunnen uitleggen waarom de definitie van (extreme) armoede afhankelijk is van tijd en plaats. Daarbij kunnen ze de tegenstelling tussen fysieke armoede als absolute deprivatie en sociale armoede als relatieve deprivatie uitleggen, problematiseren en er een beargumenteerd standpunt over innemen.

Armoede hier is iets anders dan armoede in Afrika. Wij kunnen hier arm zijn in vergelijking tot de rest van de mensen in rijke landen, maar zeker niet ten opzichte van een kind in Afrika. Daarnaast is armoede nu iets heel anders dan armoede vroeger (18e eeuw of na tweede wereld oorlog). De levensstandaard lag toen veel lager. Het begrip heeft dus geen vaste betekenis. Daarnaast zijn er verschillende vormen van armoede (materieel en sociaal). Daarnaast is onze definitie van een menselijk leven afhankelijk van onze kijk op de mensheid en op wat het betekent mens te zijn.

Kanttekening: Het feit dat armoede hier dus geen vaste betekenis heeft kan campagnes tegen extreme armoede in de weg staan. Wat beschouwen we immers als extreme armoede? (denk aan Wereldbank en 2 dollar per dag).

Armoede in absolute zin: gaat over zaken die voor ieder mens noodzakelijk zijn om een zeer minimaal fatsoenlijk bestaan te lijden. Waar je woont of wanneer je leeft is hier niet belangrijk. Deze behoeften bestaan altijd.

Relatieve armoede: Je vergelijkt de levensomstandigheden van mensen niet met een vaste ondergrens, maar met de levensstandaard die in dat land minimaal is. Armoede is hier dus relatief ten aanzien van de maatstaven van de gemeenschap.

Overige opmerkingen over hoofdstuk 2:

Ten eerste ontstaat er een probleem als we armoede niet langer beschouwen als enkel de fysieke basisbehoeften. Er bestaat dan geen universele maatstaf meer om armoede te meten. Daarnaast is er het probleem van tijd en plaats.

Overigens ligt het er aan wat wij beschouwen als een menselijk bestaan.

Maar dit probleem bestaat niet alleen bij de overige basisbehoeften (dus na voedsel en water). Universele basisbehoeften zijn niet precies hetzelfde in ieder land. In Afrika zijn er andere geneesmiddelen nodig dan hier. De strijd tegen materiele armoede neemt dus verschillende vormen aan, afhankelijk van de geografische, sociale en culturele verschillen tussen landen.

Voordelen van het beschouwen van armoede als een tekort aan materiele basisvoorzieningen zijn dat het eenvoudiger is en directe overtuigingskracht heeft. Daarnaast verschillen essentiële fysieke behoeften niet naar tijd of plaats.

Primaire tekst: Nussbaum, Martha (2012). Mogelijkheden scheppen: Een nieuwe benadering van de menselijke ontwikkeling. Vertaald door R. van Kappel, Amsterdam: Ambo, pp. 36-47.

27. De kandidaten kunnen de opvattingen van Martha Nussbaum over 'capabilities' en 'functioning' uitleggen en daarbij een vergelijking maken tussen haar opvattingen en die van Amartya Sen.

Functioning: een verwezenlijking van een of meer capabilities. Dus het in de praktijk brengen van je capabilities.

Capabilities: antwoorden op de vraag: "wat kan deze persoon doen of zijn". Het zijn niet alleen vaardigheden, maar ook kansen en vrijheden

Zie eindtermen hieronder voor definities van verschillende capabilities.

Volgens Nussbaum is het verschil tussen functioning en capabilities de mogelijkheid tot keuze.

Niet geheel duidelijk wat het verschil is met Sen.

28. De kandidaten kunnen aan de hand van het onderscheid tussen inwendige en gecombineerde 'capabilities' aangeven wat er in een samenleving aan levenskwaliteit is verwezenlijkt. Zij kunnen dit (relatieve) onderscheid uitleggen aan de hand van voorbeelden in verschillende samenlevingen.

Capabilities: antwoorden op de vraag: 'wat kan deze persoon doen en zijn'. Het zijn vrijheden of kansen en vaardigheden die voort komen uit de omgeving.

Gecombineerde capabilities: alle kansen die men heeft op keuze en handelen binnen een politieke, sociale en economische situatie.

Inwendige capabilities: De kenmerken van een persoon (karakter, lichamelijke gezondheid, onderwijs etc.). Deze zijn aangeleerde of ontwikkelde eigenschappen en vaardigheden. De inwendige capabilities zijn een deel van de gecombineerde capabilities. Dit is zo omdat dat wat je hebt aangeleerd afhankelijk is van de omgeving waarin je leeft en de interactie daarmee.

De taken van een samenleving zijn het bevorderen van de menselijke capabilities.

Het verschil tussen inwendige en gecombineerde capabilities is belangrijk omdat een samenleving bijvoorbeeld wel veel ondersteuning kan geven in het leerproces (dus bevordering van inwendige capabilities) maar de omgeving kan weinig kansen bieden. Iemand kan dan bijvoorbeeld wel een politieke stem hebben, maar deze niet kunnen uiten.

29. De kandidaten kunnen het verschil tussen inwendige en elementaire 'capabilities' uitleggen met behulp van het begrip 'angeboren vermogens'.

Elementaire capabilities: aangeboren vermogens van een mens die later verder kunnen worden ontwikkeld.

Elementaire capabilities zijn dus aangeboren. Met deze capabilities komt een mens ter wereld. Later zullen deze elementaire capabilities ontwikkeld worden en gaat het proces over in inwendige capabilities aangezien er dan een leerproces heeft plaatsgevonden.

3.4 Hoofdstuk 3 Is wereldarmoede mijn probleem?

30. De kandidaten kunnen morele en politiek-ethische vragen stellen over het mondiale probleem van armoede en deze vragen in verband brengen met verschillende mens- en maatschappijbeelden.

Morele vragen: Wat moet ik doen? Wat is hier goed? Heb ik een morele plicht om geld te geven of om af te zien van het kopen van goederen die gemaakt zijn onder slechte werkomstandigheden?

Politiek-ethische vragen: Wie heeft de politiek-ethische verantwoordelijkheid om iets aan alle misstanden (honger arbeid onder slechte omstandigheden etc.) te doen? Wie zijn er politiek verantwoordelijk voor die misstanden?

31. De kandidaten kunnen het onderscheid tussen een persoonlijke ethiek en een institutionele ethiek uitleggen aan de hand van de begrippen morele houding, verantwoordelijkheid en rechtvaardigheid.

Persoonlijke ethiek: Hier gaat het om de regels die direct van toepassing zijn op het handelen van mensen en de relaties tussen mensen. Het draait hier om de juiste morele houding die wij moeten aannemen.

Institutionele ethiek: De rechtvaardigheid of onrechtvaardigheid van nationale of internationale instituties. Omdat de persoonlijke ethiek zich vooral richt op de regels die wij tegenover elkaar hebben, komen hulporganisaties, overheden of andere instituties niet onmiddellijk in beeld. Deze verschijnen pas als blijkt dat we deze organisaties nodig hebben om geld in te zamelen.

32. De kandidaten kunnen de argumentatie van Peter Singer reconstrueren en bekritisieren waarom noch de één op één relatie tussen persoon in nood en mogelijke helper, noch de fysieke afstand tot de nood en noch de kwantiteit van de nood verschil maken voor de morele plicht tot helpen.

Volgens Singer is het geven van geld aan goede doelen niet vrijblijvend. Het is een zwaarwegende morele plicht.

Zijn argumenten berusten op een analogie. (Denk aan vergelijking verdrinkend kind in vijver en probleem wereldarmoede.)

Peter Singer komt met drie stellingen:

1: Lijden en dood als een tekort aan voedsel, onderdak en medische zorg zijn slecht. Deze stelling zegt simpelweg dat dood en lijden slecht zijn omdat ze het streven van de mens in leven te blijven in de weg staan. Singer beschouwd deze stelling als vast. Wie kan het er niet mee eens zijn? Kritiek op deze stelling is dat het feit dat iets slecht gevonden wordt niet betekent dat we verplicht zijn er iets aan te doen of dat je moreel slecht handelt als je er niets aan doet. Daarom introduceert Singer het principe van opoffering.

2: Als het in ons vermogen ligt om iets slechts te voorkomen, zonder daarvoor iets van vergelijkbaar moreel belang op te offeren, zijn we moreel verplicht dit te doen. Deze stelling vraagt eveneens enkel van ons dat we moeten voorkomen dat slechte zaken plaatsvinden. Het is echter niet nodig, volgens deze stelling, hun leven ook aangenaamer te maken zolang aan de basisbehoeften is voldaan.

3: Ieder mens is gelijkwaardig. Singer wil hiermee zeggen dat alle mensen een gelijke waarde hebben.

Hij volgt deze stellingen met het voorbeeld van het kind in de vijver. Het verdrinkende kind is gelijk aan alle mensen die in extreme armoede leven. Wij moeten helpen, stelt Singer.

Singer stelt dat de verschillen tussen het kind in de vijver en wereldarmoede enkel psychologisch van aard zijn en niet moreel van aard. Als mensen hebben wij psychologisch bepaalde emoties en drijfveren. Moraliteit gaat om de vraag hoe we met deze emoties en drijfveren om moeten gaan.

Een argument dat mensen vaak aanvoeren is dat het vijver voorbeeld steunt op een op eenrelatie. Wereldarmoede doet dit niet. Als er meerdere mensen kunnen helpen, neemt de druk om te helpen af. Moreel gezien veranderd er echter niets volgens Singer. Het aantal mensen dat kan helpen kan geen effect hebben op mijn plicht.

Ook fysieke afstand lijkt een verschil te zijn. Hoe verder de problemen van ons af zijn, hoe onverschilliger wij tegenover zijn lijden staan. Volgens Singer doet dit verschil eveneens niets af aan onze morele plicht. Als we er vanuit gaan dat iedereen gelijk is, mag afstand geen rol spelen.

Het laatste verschil is de kwantiteit. Hoe moeilijker het probleem is, hoe minder we ons geroepen voelen te helpen. Deze redenering is niet geheel onjuist volgens Singer. Het aantal mensen dat hulp nodig heeft heeft een effect op de bereidwilligheid om te helpen. Er is echter wel een plicht een deel van het lijden weg te nemen.

Kanttekening: Kritiek op Singer is dat iemand met een egoïstisch mensbeeld het probleem van wereldarmoede gewoon ter zijde zal schuiven. Zijn verdediging is dat die mensen zijn artikel maar helemaal niet moeten lezen. Een axioma dus. Volgens hem zijn er weinig mensen die zo harteloos zijn.

33. De kandidaten kunnen het onderscheid tussen de extreme en gematigde variant van opoffering bij Singer uitleggen, toepassen en analyseren.

Extreme versie van opoffering: Je moet alles wat je niet echt nodig hebt, inzetten in de strijd tegen armoede.

Gematigde versie van opoffering: als het in ons vermogen ligt iets slechts te voorkomen zonder daarvoor iets van morele betekenis op te offeren, zijn we moreel verplicht dit te doen.

Het verschil tussen de twee versies zit hem in het woord vergelijkbaar. Volgens Singer vraagt een klein kwaad om een kleine opoffering, en een groot probleem om een grote opoffering. De grens ligt volgens Singer bij het moment dat we meer gaan lijden door wat we opgeven dan wat we door ons lijden kunnen verhinderen. Het opofferingsprincipe moet lijden verminderen en daar ligt dus de grens. De gematigde versie biedt ruimte voor de manier waarop mensen hun leven willen inrichten.

Kritiek op de gematigde variant: Daarmee is het probleem van wereldarmoede niet opgelost. Het probleem is groot en vraagt om een grote oplossing. Mensen moeten dan dus toch alles geven wat geen grote betekenis heeft.

34. De kandidaten kunnen de kritiek van Liam Murphy op het opofferingsprincipe van Singer uitleggen. Bovendien kunnen zij beargumenteren in hoeverre het 'coöperatie- of samenwerkingsprincipe' van Murphy hiervoor een goed alternatief vormt.

Volgens Murphy is het opofferings principe niet zo zeer problematisch omdat het grote eisen aan ons stelt, maar omdat we meer lijken te moeten doen dan ons redelijk aandeel is. Als ik, zegt Murphy, alleen maar aangesproken kan worden op een deel van het probleem, rust de morele plicht niet op ons als individu maar op de gemeenschap als geheel. Op die manier kan er worden berekend hoeveel iedereen moet bijdragen. Dit heet het samenwerkingsprincipe. Murphy stelt dat een morele plicht niet minder zwaar is als andere er niet naar leven. De morele plicht weegt er echter ook niet zwaarder door.

Kritiek op Murphy's samenwerkingsprincipe:

Als je je eigen deel doet (denk aan badmeester en drenkelingen helpen) kan ik dan met een gerust hart kijken hoe anderen hun deel niet doen?

35. De kandidaten kunnen vanuit een structurele en institutionele benadering kritiek leveren op de persoonlijke ethiek van Singer.

Kritiek op zijn ethiek is dat het verschil in afstand tussen wereldarmoede en de vijver weldegelijk belangrijk is. Het gaat dan niet zo zeer om fysieke afstand maar om sociale afstand. We hebben andere (zwaarwegendere) plichten tegenover mensen die dichtbij ons staan zoals familie en vrienden. Zijn ethiek lijkt weinig rekening te houden met het probleem van sociale afstand. Hij ziet iedereen als gelijk, maar het is misschien belangrijk rekening te houden met de vele verschillende relaties waar wij ons in bevinden en de verantwoordelijkheden die daar mee samenhangen.

Een tweede kritiek is dat mensen wellicht overvraagd worden en vervreemden van zichzelf als ze dit principe naleven. Singer stelt dat dit niet het geval is, omdat we geen morele helden hoeven te zijn. We gebruiken veel dingen die we niet echt nodig hebben. Dit geldt moet je echter gebruiken voor de strijd tegen armoede. De kritiek blijft echter gelden, omdat dit zou betekenen dat we een enorm gedeelte van onze welvaart zouden moeten opgeven.

Het lijkt niet voldoende het probleem van wereldarmoede vanuit Singer's persoonlijke ethiek te benaderen. Het is niet 1 kind in de vijver, maar het zijn er heel veel. Daarnaast ligt het kind niet eenmalig in de vijver. Een oplossing moet gevonden worden door eerst goed te kijken hoe wereldarmoede ontstaat. Daarnaast moet er een structurele aanpak worden gevonden.

Primaire tekst: Singer, Peter (2001) Singers oplossing voor armoede in de wereld. In P. Singer, Een ethisch leven. Vertaald door C. Sykora. Utrecht: Het Spectrum, pp. 160-167.

36. De kandidaten kunnen Singers oplossing voor de armoede in de wereld uitleggen, daarbij zijn utilitaristische argumentatie weergeven en vergelijken met de 'volg-de-massa-ethiek.

Volgens Singer moeten wij allemaal geld geven aan organisaties die als doel hebben wereldarmoede te bestrijden.

Singer's utilistische argumentatie: handelingen worden beoordeeld op grond van hun gevolgen. Het meeste genot voor de meeste mensen is het streven.

Volg-de-massa ethiek: Doen wat de meerderheid doet. Als niemand geld geeft hoeft jij je niet schuldig te voelen omdat jij het ook niet doet.

37. De kandidaten kunnen uitleggen waarom we volgens Singer meer moeten geven dan ons 'eerlijke deel' en tevens aangeven wanneer het punt wordt bereikt waarop we geen geld meer hoeven te geven voor armoedebestrijding.

We moeten meer geven dan ons redelijke deel, omdat anderen niet altijd hun deel geven. Volgens Singer moeten we al het geld dat we besteden aan luxe (dus niet noodzakelijke) levensbehoeften weggeven. De grens ligt pas bij het punt dat wij zelf zo arm zijn dat ons leven er door wordt bedreigt.

3.5 Hoofdstuk 4 Het is toch niet mijn verantwoordelijkheid?

38. De kandidaten kunnen aan de hand van het onderscheid tussen ontwikkelingshulp en noodhulp uitleggen waarom armoede een complex probleem is.

Noodhulp: Hulp direct na een ramp of in een noodsituatie om mensen in leven te houden.

Ontwikkelingshulp: Hulp die bedoeld is langdurige en structurele armoede aan te pakken. Hierbij staat het aanpakken van de sociaaleconomische en politieke situatie in de arme landen centraal. Het gaat bij ontwikkelingshulp dus om het aanbrengen of het versterken van instituties die armoede moeten tegengaan.

Armoede is een complex probleem, omdat het inzicht vraagt in de specifieke problemen van arme landen en van armen in het algemeen. Het is belangrijk erachter te komen hoe armoede heeft kunnen ontstaan om het daarna op te kunnen lossen. Bepaalde economische of politieke structuren kunnen armoede in de hand werken, versterken of zelfs veroorzaken.

39. De kandidaten kunnen uitleggen dat het bestrijden van armoede niet losstaat van de vraag naar het ontstaan van armoede. Bovendien kunnen zij daarbij de rol betrekken die 'natuurlijk' ongeluk en politiek-economische factoren spelen.

De bestrijding van armoede staat niet los van de vraag naar de oorzaak van armoede, omdat economische en politieke factoren in het land armoede kunnen veroorzaken of versterken. Er kan wel een natuurramp plaats vinden, maar de gevolgen van deze ramp kunnen veel erger zijn als de politieke of economische situatie daarvoor al slecht was. Daarnaast kan armoede wel tijdelijk worden opgelost door noodhulp, maar om echt langdurige veranderingen tot gevolg te hebben moet er ontwikkelingshulp geboden worden die gericht is op het verbeteren van de economische en politieke situatie in het land als een geheel.

40. De kandidaten kunnen het onderscheid tussen herstellende verantwoordelijkheid en resultaatsverantwoordelijkheid uitleggen en toepassen.

Resultaatsverantwoordelijkheid (outcome responsibility): de verantwoordelijkheid die mensen dragen voor de negatieve of positieve resultaten van hun eigen handelen.

Herstellende verantwoordelijkheid (remedial responsibility): het gevolg van een negatieve stand van zaken die rechtgezet of hersteld moet worden. Hier gaat het om de verantwoordelijkheid anderen bij te staan wanneer ze in nood verkeren of hulp nodig hebben.

41. De kandidaten kunnen het verband aangeven tussen het utilitaristische mensbeeld van Singer en zijn opvatting over (herstellende) verantwoordelijkheid.

Voor Singer is de herstellende verantwoordelijkheid veel belangrijker dan wie er uiteindelijk resultaatsverantwoordelijk is. Vanuit zijn utilitaristische mensbeeld (pijn willen vermijden, streven naar welzijn en dit ook voor anderen doen) is het duidelijk dat hij zo min mogelijk pijn wil voor de meeste mensen en het welzijn van zoveel mogelijk mensen wil bevorderen. Hierbij maakt het niet uit waar de hulpbehoevende persoon zich bevindt of wie er verantwoordelijk is voor zijn of haar lijden. Het is van belang dat mensen niet onnodig sterven of lijden en dat iemand helpt.

42. De kandidaten kunnen het onderscheid aangeven tussen mensen in nood als hulpeloos slachtoffer en als handelende persoon. Daarbij kunnen ze de opvattingen van Singer en David Miller betrekken.

Hulpeloos slachtoffer: hulpbehoevende en kwetsbare wezens die zonder hulp geen mogelijkheid hebben om een fatsoenlijk leven te leiden. Centraal staan dan het ongeluk dat hun is overkomen en de hulp die nodig is hun situatie te veranderen.

Handelende persoon: mensen die keuzes maken die voor henzelf en anderen gevolgen hebben. Het gaat hier dus om keuzes waarvoor ze verantwoordelijk gehouden kunnen worden.

Singer lijkt te veel rekening te houden met het beeld van mensen als hulpeloze slachtoffers.

Volgens David Miller is het een kwestie van respect om bij mensen met beide perspectieven rekening te houden. Hij wil dus dat we ze ook als handelende personen zien. Mensen moeten zelf iets aan hun ellende kunnen doen. Dit betekent dat de slachtoffers van armoede zich ook als handelende wezens moeten beschouwen. Vaak kunnen de slachtoffers zelf het beste de juiste oplossing vinden.

Kanttekeningen: Daarnaast moeten we, als we ingrijpen, dit niet doen op basis van waarden en overtuigingen die de hulpbehoevende niet met ons delen. We moeten zich in hun cultuur verdiepen en kijken wat hun eigen rol is geweest in hun situatie.

43. De kandidaten kunnen uitleggen wat de visie is van de libertaristen als Robert Nozick en Ayn Rand op (resultaats-) verantwoordelijkheid en op de plicht van rechtvaardigheid. Daarbij kunnen zij het onderliggende mensbeeld en de visie op de staat kritisch evalueren.

De libertaristen leggen een sterke nadruk op resultaatsverantwoordelijkheid. Nozick en Rand zijn beiden libertaristen. Binnen dit mensbeeld staan individuele vrijheid en verantwoordelijkheid centraal. De mens is op de eerste plaats een vrij en onafhankelijk wezen die de vrijheid moet hebben zijn eigen leven in te richten zolang hij anderen daar niet mee schaadt. Hij is altijd verantwoordelijk voor de keuzes die hij zelf maakt. Dit verklaart de visie van libertaristen dat niemand, ook de staat niet, zich moet bemoeien met de individuele mens. De staat moet enkel zorgen voor de vrijheid en veiligheid van zijn burgers te beschermen. Ze hoeven niet ondersteund te worden op sociaal of economisch gebied.

Dit heeft dan ook de visie tot gevolg dat de staat niets moet doen aan armoede bestrijding met belastinggeld. De plicht belasting te betalen vormt een aantasting van het fundamentele recht op eigendom van de gene die door de staat gedwongen worden te betalen.

De waarden van zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid zijn niet altijd positief. De bijna onaantastbare vrijheid van het individu betekent dat je in principe niet alleen verantwoordelijk bent je eigen leven in te richten, je kunt ook niet van anderen eisen dat ze jouw problemen oplossen.

Volgens libertaristen gaat de plicht tot rechtvaardigheid dus niet verder dan het respecteren van de vrijheid en het eigendom van anderen.

Er bestaat geen plicht anderen in nood te helpen, al helemaal niet als ze deze problemen zelf hebben veroorzaakt. Dit verandert echter als ze in deze situatie verkeren doordat we hen geschaad hebben. Dan moeten we deze problemen herstellen.

44. De kandidaten kunnen een standpunt innemen ten aanzien van de houdbaarheid van het onderscheid tussen 'doden' (handelen) en 'laten sterven' (nalaten). Zij kunnen daarbij opponerende argumenten noemen en een eigen beargumenteerde afweging maken.

Libertaristen stellen dat er een groot verschil is tussen doden en laten sterven. Doden is immers de meest fundamentele inbreuk op iemands vrijheid, dus dit mag absoluut niet. Maar als iemand als gevolg van zijn eigen keuzes staat de overlijden ligt er bij anderen geen directe herstellende verantwoordelijkheid.

Sommige mensen, zoals Foot, zijn het er mee eens dat doden wezenlijk anders is dan laten sterven. Anderen zijn het hier niet mee eens, zoals Thomson. Zij geeft het voorbeeld van schoonmaakmiddel in koffie (zie boek) en stelt dat heet nalaten van handelen net zo erg is als het opzettelijk doden.

45. De kandidaten kunnen aangeven wat het onderscheid is tussen negatieve plichten en positieve plichten. Daarbij kunnen zij het verband aangeven tussen dit onderscheid en het onderscheid tussen herstellende verantwoordelijkheid en resultaatsverantwoordelijkheid.

Negatieve plichten" schaad anderen niet

Positieve plichten" bevordert het welzijn van anderen.

Zolang wereldarmoede niet het resultaat is van schending van negatieve plichten, zeggen de libertaristen, bestaat er geen resultaatsverantwoordelijkheid. Er is dus geen plicht de schade te herstellen.

De positieve plicht tot bevordering van welzijn (Cicero noemt dit medemenselijkheid) weegt minder zwaar voor de libertarist. Deze plicht geldt vooral tegenover mensen met wie men een speciale band heeft.

Het verband met herstellende verantwoordelijkheid is hier dat, zolang je de negatieve plicht niet hebt geschonden, je geen herstellende verantwoordelijkheid hebt. In andere woorden: Je bent alleen verplicht de schade te herstellen als jij deze hebt veroorzaakt.

46. De kandidaten kunnen een beargumenteerd standpunt innemen over de vraag of burgers en regeringen van rijke landen resultaatsverantwoordelijkheid dragen voor het lot van de allerarmsten. Zij kunnen daarbij aangeven in hoeverre dit standpunt is gebaseerd op de opvattingen van Singer, op die van de libertaristen of op die van Pogge.

Ik zal deze vraag beantwoorden met behulp van de verschillende visies:

Opvatting libertaristen:

Volgens de libertarist moeten wij niet helpen, tenzij wij de schade hebben veroorzaakt. Dit is het geval omdat de vrijheid van de mens het aller belangrijkste is. Het respecteren van het recht op vrijheid vraagt, volgens de libertarist, niet dat ik iets doe, maar juist dat ik iets nalaat, namelijk de vrijheid van de ander aantasten. Volgens de libertaristen wegen negatieve plichten dus veel zwaarder dan positieve plichten. Hun argument tegen ontwikkelings of noodhulp zou waarschijnlijk zijn dat we mensen niet kunnen dwingen geld te geven aan deze arme landen. Dit zou immers een inbreuk zijn op de vrijheid van de individu die gedwongen wordt het geld te geven.

Zij stellen dat de armoede in een land het resultaat is van binnenlandse (nationale) factoren. Hiermee worden bijvoorbeeld de economische structuur of het politieke systeem bedoeld. Aangezien armoede in dat geval het gevolg is van de keuzes die een land maakt kunnen buitenstaanders daar niet verantwoordelijk voor zijn.

Tegenargument: De stelling dat wij geen resultaatsverantwoordelijkheid hebben hangt af van het feit of wij schuldig zijn aan de situatie van de arme landen. Hierop steunt hun visie immers. Als wij wel verantwoordelijk zijn, zullen de libertaristen ons aansporen de schade te herstellen.

Pogge:

Volgens Pogge hebben de rijke landen weldegelijk resultaatsverantwoordelijkheid. Daardoor zijn ze dus ook herstellend verantwoordelijk. Het verklarend nationalisme, waarin de libertaristen geloven, is onjuist. We moeten niet enkel naar nationale verklaringen zoeken, naar de mondiale orde. Rijke landen zijn, zegt Pogge, mede verantwoordelijk voor het in stand houden van een economisch systeem dat het probleem van wereldarmoede voort brengt.

Pogge keert zich dus niet tegen de gedachte dat herstellende verantwoordelijkheid het gevolg moet zijn van resultaatsverantwoordelijkheid. Hij is het alleen niet eens met de stelling dat wij geen resultaatsverantwoordelijkheid hebben. Wat Pogge betreft is wereldarmoede vooral het resultaat van het schenden van een negatieve plicht. Wij schenden anderen doormiddel van een onrechtvaardige mondiale structuur. Het

Het verschil tussen Pogge's visie en die van Singer is dus dat bij Pogge, net als bij de libertaristen, de negatieve plicht centraal staat. Bij Singer is dit de positieve plicht. Pogge deelt Singer's mening echter dat wij het probleem van wereldarmoede moeten aanpakken.

Wij zijn volgens Pogge op drie manieren verbonden met de arme landen:

De sociale startposities van de ontwikkelende en de ontwikkelde zijn onderdeel van hetzelfde historische proces. Dat proces wordt getekend door vreselijke misdaden. Denk aan slavernij. Deze misdaden geven een gedeeltelijke verklaring voor het verschil in welvaart. In andere woorden: de uitgangspunten van landen zijn verschillend op grond van een historisch onrecht.

De tweede manier waarop wij met de arme landen zijn verbonden is het feit dat zowel de ontwikkelde als de ontwikkelende landen afhankelijk zijn van dezelfde natuurlijke rijkdommen. Het probleem is echter dat alleen de ontwikkelde landen erin slagen om gebruik te maken van deze rijkdommen.

De derde en laatste manier waarop de arme en rijke landen met elkaar verbonden zijn is de mondiale economische en juridische orde waarvan wij allemaal deel uit maken. Denk aan afspraken over wereldhandel. Pogge zegt dat de huidige orde gunstig is voor de rijke landen maar niet voor de arme landen. Dit kan het resultaat zijn van het feit dat ontwikkelde landen tijdens de onderhandelingen beschikken over meer expertise en handelingsmacht. Het is niet zo dat de nationale factoren in een land geen invloed hebben op de situatie in dit land. Maar internationale factoren hangen samen met nationale factoren en rijke landen houden de

armoede soms juist in stand. De plicht anderen geen onrechtvaardige orde op te leggen wordt dus geschonden en wij hebben resultaatsverantwoordelijkheid. Pogge bepleit een institutionele benadering.

Kritiek op Pogge: Volgens sommige overschat Pogge de mondiale orde die aan ontwikkelende landen wordt opgelegd. Zijn kritiek op het eenzijdig verklarende nationalisme (denk aan libertaristen) leidt bij hem dan tot een net zo eenzijdig verklarend internationalisme. In plaats van alleen de landen zelf de schuld geven, geeft hij alleen de rijke landen de schuld. Daarnaast is het bij Pogge niet duidelijk wie uiteindelijk de nodige veranderingen te weeg moet brengen. Pogge wil dat de regeringen en burgers van rijke landen dit doen. Vooral burgers moeten regeringen dwingen de regels gunstiger te maken voor arme landen. Burgers hebben vaak echter geen belang bij deze veranderingen. Daarnaast is het moeilijk de burgers persoonlijk te stellen voor de manier waarop organisaties (zoals de Wereldbank) werken. De sterke kant van Pogge's visie; de gerichtheid op internationale structuren, is ook een zwak punt van zijn visie. Zolang we niet weten wie er precies verantwoordelijk is, hoeft er niets te gebeuren.

Singer:

Volgens Singer maakt het niet uit wie er verantwoordelijk is voor wereldarmoede. Als wij kunnen helpen, moeten wij dit doen, en wel zoveel als wij kunnen. Wij hebben dus de positieve plicht om te helpen.

Voordeel van Singer: Singer baseert zich enkel op het idee van medemenselijkheid en de idee van resultaatsverantwoordelijkheid hoort hij helemaal niet aan. Dit maakt het probleem veel eenvoudiger. Wie iets kan doen, moet dit gewoon doen. Of hij nu verantwoordelijk is of niet.

Primaire tekst: Pogge, Thomas (2007). 'Hulp verlenen' aan de armen in de wereld,

Kritiek: Tijdschrift voor empirische filosofie, 8 (1), pp. 1 – 9.

47. De kandidaten kunnen uitleggen waarom volgens Pogge uit de relatie die er is tussen de mondiale economische orde en schrijnende armoede, niet alleen positieve plichten volgen om de armen te helpen, maar ook negatieve plichten om de armen geen schade te berokkenen. Zie ook eindterm 46 over Pogge

Volgens Pogge pakt de mondiale economische orde ongunstig uit voor arme landen, en gunstiger voor de rijke landen. De oorzaken voor wereldarmoede zijn dus niet alleen gelegen in nationale factoren, maar ook internationale factoren. Wij zijn, voor een deel, verantwoordelijk voor hun ongunstige situatie. Dit betekent dat we niet alleen positieve plichten (de plicht om het welzijn van mensen te verbeteren) hebben, maar ook negatieve plichten. Deze negatieve plichten worden geschonden door deze onrechtvaardige mondiale economische orde en wij moeten dus arme landen helpen deze schade te herstellen.

48. De kandidaten kunnen de kritiek van Pogge op de empirische vooronderstelling van het verklarend nationalisme, zoals aangehangen door John Rawls, weergeven en voorzien van kritische kanttekeningen.

De kritiek van Pogge op het nationalisme is dat armoede, zegt hij, helemaal niet enkel het resultaat is van nationale factoren in het arme land zelf. Wij, als rijke landen, zijn wel verantwoordelijk. De armoede is dus mede het gevolg van internationale factoren. Wij houden een nadelige mondiale economische orde in stand.

Volgens Rawls is onze gunstige positie tijdens de discussies over de mondiale economische orde mede te danken aan expertise en onderhandelingsmacht. Ieder aspect van de mondiale orde wordt dan zo vorm gegeven dat wij het gunstigste deel krijgen en de arme landen er niet op vooruit gaan of zelfs achteruit.

49. De kandidaten kunnen uitleggen waarom Singers voorbeeld van de 'ondiepe vijver' de empirische vooronderstelling van het verklarend nationalisme ondersteunt.

Dit ondersteunt de verklaring van het nationalisme, omdat het de man lopend naast de vijver enkel ziet als een omstander. Deze onschuld van een man lopend naast een vijver is vergelijkbaar, aangezien het een voorbeeld is om de situatie weer te geven, met de onschuld die Singer ziet in de regeringen en de rijke landen als geheel. Aangezien armoede alleen het gevolg is van nationale factoren (en het kind in de vijver daar niet door onze schuld in kwam te liggen) moeten wij wel helpen, maar hebben wij geen schuld.

50. De kandidaten kunnen uitleggen waarom het grondstoffenprivilege een belangrijk kenmerk is van de mondiale economische orde.

Kanttekeningen over grondstoffen: Het grondstoffen privilege is belangrijk, omdat dit veel geld oplevert. Dit is dus een belangrijk deel van de mondiale economische orde. Wij kopen en verlopen grondstoffen en hier gaat veel geld in om. Omdat wij grondstoffen belangrijk vinden en het geld wat in deze handel om gaat, laten rijke landen machtshebbers van arme landen de grondstoffen aan ons verkopen. De opbrengsten daarvan worden vaak verduisterd, etc. Op deze manier hebben wij een legale manier om toegang te krijgen tot grondstoffen die we nodig hebben en die worden beheerd door de genen die de macht eppen. De gevolgen van deze internationale praktijk zijn verschrikkelijk voor de armen. Deze praktijken stellen slechte regeringen in staat door te gaan met hun praktijken en zij kunnen de bevolking onder druk houden met de middelen die zijn gekocht met het geld dat verkregen is doormiddel van de verkochte grondstoffen.

het internationale grondstoffen privilege is dus de legale bevoegdheid om mondiaal erkende eigendomsrechten op de grondstoffen van een land te verlenen. De slechte regering van de arme landen hebben niet alleen de controle over de grondstoffen, zij kunnen die ook verkopen en daarmee het eigendomsrecht.

****51. De kandidaten kunnen de drie vergelijkingen van Pogge met betrekking tot de ondergrens van het argument dat armen beter worden van de mondiale economische orde, weergeven, uitleggen en bekritisieren.**

Deze eindterm was mij niet duidelijk. Bespreken in de les?

Zelfs als we onze resultaatsverantwoordelijkheid accepteren, zeggen sommige mensen dat de armen in de wereld er beter van worden als wij hen deze orde (de mondiale orde die nadelig is voor de armen) opleggen, of dat deze orde hen in ieder geval niet schaad door hun armoede erger te maken. Deze stelling gaat er vanuit dat er dan een bepaalde ondergrens zou zijn, waaronder de armen het nog slechter zouden hebben dan nu.

Definitie diachronisch: de ontwikkelingen door de tijd heen.

Definitie trend: een die zich gedurende een langere periode in een bepaalde duidelijke richting beweegt.

vergelijking 1: We kunnen een diachrone vergelijking maken. We kunnen wijzen op de trends in de wereldwijde ontwikkeling van armoede.

Hiermee zegt hij in feite dat we een vergelijking kunnen maken, gebaseerd op armoede wereldwijd door de tijd heen.

Deze vergelijking klopt niet. Schrijnende armoede wereldwijd neemt niet af. Daarnaast maakt een diachrone vergelijking niet duidelijk welke factoren bijdragen aan een bepaalde trend. Armoede kan minder worden, zelfs als de mondiale economische orde hem toch erger maakt. Een diachrone vergelijking stelt ons niet in staat dit vast te stellen en is dus nutteloos bij het beoordelen van specifieke factoren. Ten slotte kunnen we er niet vanuit gaan dat de eerdere situatie in moreel opzicht niet problematisch was. Als een situatie beter is of erger had kunnen zijn, betekent dit niet dat de situatie nu niet erg is.

Vergelijking 2: We kunnen een conjunctieve vergelijking maken die van een historisch vastgestelde ondergrens uit gaat.

Hiermee wil hij zeggen dat we de situatie nu kunnen vergelijken aan een vreselijke situatie uit de geschiedenis. De bestaande mondiale orde is dan in zoverre goed als de armen het nu beter hebben dan wanneer de oude mondiale orde nog zou bestaan.

Zulke redeneringen gaan er echter vanuit dat iets niet erg is als het ooit erger is geweest.

Vergelijking 3: Een conjunctieve vergelijking die gebaseerd is op een hypothetische ondergrens. We kunnen hierbij stellen dat mensen, in een verzonnen natuurtoestand, nog ellendiger zouden leven dan in onze echte wereld op dit moment. Kritiek hierop is dat, zolang we geen duidelijke en in een moreel opzicht overtuigende beschrijven van die fantasiewereld hebben.

Geen van deze opties is geschikt om onze vraag of de bestaande mondiale orde goed of slecht is te beantwoorden die zowel duidelijk als overtuigend is. Al deze vergelijkingen lijken ons positievere antwoorden te geven als we de mondiale proberen te legitimeren dan als wanneer we deze proberen te bekritisieren.

3.6 Hoofdstuk 5 Mondiale gelijkheid?

52. De kandidaten kunnen de minimalistische positie ten aanzien van mondiale verdelende rechtvaardigheid uitleggen en daarbij aangeven wat de betekenis is van de standaard van absolute ongelijkheid.

Minimalisten: Mondiale rechtvaardigheid heeft enkel te maken met extreme armoede. Rechtvaardigheid, gedefinieerd als ieder het zijne betekent voor de minimalisten dat mensen niet in armoede mogen leven, maar niet meer dan dat. Ongelijkheid is dan dus onrechtvaardig wanneer er mensen zijn die niet boven een vaste ondergrens uit komen. Ongelijkheid wordt hier dus in een absolute zin opgevat. e ondergrens bepaald wat ongelijk is.

De standaard van absolute ongelijkheid is dus de ondergrens of het mondiaal minimum. Alles daar onder is ongelijkheid en dus onrechtvaardigheid, maar als iedereen in de wereld boven dit minimale leeft is overige hulp enkel liefdadigheid.

53. De kandidaten kunnen de kritiek vanuit het egalitarisme op de minimalistische positie ten aanzien van mondiale verdelende rechtvaardigheid uitleggen aan de hand van een analyse van het begrip relatieve ongelijkheid.

Egalitaristen: Ongelijkheid kan ook onrechtvaardig zijn wanneer er niemand is die in extreme armoede leeft. Onrechtvaardigheid ontstaat overal waar mensen in vergelijking met anderen minder krijgen dan waar zij recht op hebben. Denk aan verschil in loon mannen en vrouwen etc.

Het begrip relatieve onrechtvaardigheid betekent dat ongelijkheid onrechtvaardig kan zijn in verhouding met een ander. Als ik een baan heb en een bepaald salaris verdien, maar iemand met dezelfde kwaliteiten en werkervaring krijgt meer omdat hij een man is en ik een vrouw, is dit relatieve ongelijkheid

Kritiek op de minimalistische positie is dus dat mensen niet enkel in onrechtvaardige ongelijkheid leven als zij onder een bepaalde armoede grens leven, maar ook als zij daarboven leven maar benadeeld worden in vergelijking met anderen.

Mondiale verdelende rechtvaardigheid betekent hier dus meer dan de strijd tegen absolute ongelijkheid (mensen die in armoede leven onder het minimum) het omvat ook de strijd tegen relatieve ongelijkheid.

Voor veel egalitaristen betekent de gelijkheid waar naar zij streven een vorm van gelijkheid van kansen en het principe dat bestaande sociale ongelijkheden in het voordeel moeten zijn van de minstbedeelden.

54. De kandidaten kunnen uitleggen dat verdelende rechtvaardigheid een specifieke vorm is van bijzondere rechtvaardigheid, zowel in de opvatting van Aristoteles als in de moderne politieke filosofie.

Verdelende rechtvaardigheid volgens Aristoteles: Het gaat hier om de verdeling van gemeenschappelijke goederen onder de leden van de politieke gemeenschap, zoals rechten en plichten aanzien en materieel bezit.

Binnen de moderne politieke filosofie heeft verdelende rechtvaardigheid vooral te maken met schaarse goederen of van lasten over de leden van een bepaalde groep mensen.

Schaarste is hierin zeer belangrijk omdat alleen bij het verdelen van schaarse goederen het gevaar bestaat dat er een onrechtvaardige verdeling zal zijn.

55. De kandidaten kunnen het principe van verdelende rechtvaardigheid herkennen en toepassen aan de hand van de criteria: simpele gelijkheid, behoefte, effectiviteit en verdienste.

Bij het verdelen van schaarse goederen is gelijkheid natuurlijk belangrijk. Gelijkheid is rechtvaardigheid, maar niet in alle gevallen.

Er zijn meerdere criteria van verdelende rechtvaardigheid.

Simpele gelijkheid: Iedereen krijgt hetzelfde.

Behoeft: De personen die iets het hardste nodig hebben, krijgen het meeste.

Effectiviteit: De mensen die het meest en het snelst iets kunnen met dat wat wordt verdeeld, krijgen het meest.

Verdienste: De personen die het verdeelde het meest verdienen, krijgen het meeste. Denk aan motivatie.

56. De kandidaten kunnen beargumenteren dat de aanwezigheid van natuurlijke hulpbronnen in moreel opzicht pas relevant wordt als er aanspraken op worden gemaakt en er vruchten van worden geplukt.

De verdeling van natuurlijke hulpbronnen tussen landen heeft op het eerste gezicht niets te maken met rechtvaardigheid. Het zijn grondstoffen die de natuur ons tot beschikking stelt. Het zijn goederen die niet door mensen gemaakt zijn, en dus ook niet op grond van menselijke arbeid zijn verdient. Over welke natuurlijke hulpbronnen een land beschikt is gewoon een kwestie van toeval.

De aanwezigheid van natuurlijke hulpbronnen wordt in moreel opzicht pas relevant als landen er gunstige gevolgen van ondervinden. De welvaart in een land kan in grote mate afhangen van de voorraad natuurlijke hulpbronnen. Een gebrek aan natuurlijke hulpbronnen kan dus nadelig zijn voor de welvaart van een land. De positieve gevolgen die landen van hun natuurlijke hulpbronnen ondervinden volgen niet uit een specifieke verdienste van die landen of inwoners. De morele kwestie is hier dan dus waarom bepaalde landen deze positieve gevolgen, die niet het resultaat zijn van verdienste, mogen gebruiken hun welvaart te verbeteren, terwijl andere landen door een toevallige nadelige verdeling van natuurlijke hulpbronnen dit voordeel niet ondervinden of er zelfs last van hebben.

57. De kandidaten kunnen uitleggen in hoeverre rechtvaardigheid te maken heeft met gelijke kansen en beargumenteren dat de vraag naar verdelende rechtvaardigheid ook gesteld kan worden wanneer er geen sprake is van absolute armoede.

De vraag naar verdelende rechtvaardigheid kan ook gesteld worden als er geen sprake is van extreme armoede, omdat mensen dan nog steeds het recht zouden moeten hebben op gelijke kansen. Zelfs als je een minimaal fatsoenlijk bestaan kunt lijden, moet men nog steeds gelijke kansen krijgen.

58. De kandidaten kunnen Rawls' opvatting weergeven over de samenhang tussen vrijheid en sociaaleconomische gelijkheid bij het bepalen van wat een rechtvaardige samenleving is.

Het eerste principe waartoe mensen zullen komen tijdens het gedachte-experiment (zie kanttekeningen hieronder) is gelijke vrijheid. Dit principe heeft betrekking op de verdeling van basisrechten. Wat rechten betreft is ongelijkheid dus onrechtvaardig. Het tweede principe waarvoor men zal kiezen is het feit dat sociaal economische ongelijkheid niet onrechtvaardig is, op voorwaarde dat deze ongelijkheid bijdraagt aan een grote algehele welvaart voor de samenleving en vooral voor de minstbedeelden. De staat moet hierin echter niet alleen maatregelen nemen om discriminatie tegen te gaan, maar ook om gelijke toegang tot cultuur en onderwijs te garanderen.

Het antwoord op deze eindterm is dus dat mensen gelijke rechten moeten hebben, en dat sociaal economische verschillen tussen mensen niet onrechtvaardig zijn, op voorwaarde dat deze verschillen de algemene welvaart in een samenleving bevorderen en de voordelen het meeste voordeel brengen aan de minstbedeelden.

Kanttekening" Rawls staat dichterbij de benadering van Pogge dan bij die van Singer. Het gaat er niet zo zeer om hoe ik me als persoon tegenover andere mensen opstel, maar of de institutionele structuren waarbinnen wij leven rechtvaardig zijn. Rechtvaardigheid is volgens Rawls dan ook de eerste deugd van sociale instituties.

Sociale institutie: Geheel aan regels en praktijken dat de relaties tussen mensen structureert en aangeeft welke interacties toelaatbaar en welke verboden zijn. Het geheel van de belangrijkste sociale instituties noemt Rawls de basisstructuur van de samenleving. Deze verdeelt primaire goederen en heeft een grote invloed op de kansen en vooruitzichten die men in het leven heeft.

Verdelende rechtvaardigheid gaat volgens Rawls dus om de vraag of sociale instituties rechtvaardig zijn en gelijke kansen creëren.

Procedurele opvatting van rechtvaardigheid: Gerechtigd zijn alleen die ongelijkheden die overeenstemmen met de rechtvaardigheidsprincipes die gekozen worden in een welbepaalde procedure. Een samenleving is rechtvaardig als deze gebaseerd is op principes die alle mensen kunnen onderschrijven en waarmee ze redelijkerwijs kunnen instemmen. Om vooringenomenheid te voorkomen (kiezen voor eigen belang) moet over rechtvaardige instituties beslist worden achter een sluier van onwetendheid. Dit is een gedachte-experiment waarbij mensen zich moeten voorstellen welke specifieke positie zij in de samenleving innemen. Volgens Rawls zal je in deze situatie kiezen voor de principes die de posities van de minstbedeeld zo goed mogelijk maken.

Verschil beginsel: Dit heeft met de verdeling van inkomen en vermogen te maken. Deze verschillen zijn niet onrechtvaardig, maar de minstbedeelden moeten daarvan mee profiteren (denk aan belasting).

59. De kandidaten kunnen aan de hand van het begrip absolute ongelijkheid aangeven wat het verschil is tussen de minimalistische benadering van mondiale rechtvaardigheid van Rawls en de egalitaire benaderingen van Singer en van Pogge.

Het verschil tussen de minimalistische positie van Rawls en de egalitaire positie van Singer en Pogge, is dat Rawls stelt dat enkel een minimalistische positie voor alle mensen houdbaar is. Grote verschillen in welvaart zijn alleen onrechtvaardig wanneer mensen niet boven een bepaalde ondergrens uitkomen (als ze niet in hun basisbehoeften kunnen voorzien Inc. belangrijkste rechten). Absolute ongelijkheid (extreme armoede voor sommigen en welvaart voor anderen) is onrechtvaardig. Echter, grote verschillen in welvaart in de wereld

niet. Pogge en Singer streven een egalitaire positie na. Zij willen wereldwijd niet alleen bereiken dat niemand in extreme armoede leeft, maar ook dat er geen relatieve ongelijkheid bestaat.

Kanttekeningen over de verschillende posities:

Reden om voor een minimalistische positie te kiezen: Praktisch gezien kan een egalitaire positie tot een veel omvangrijkere herverdeling tussen rijke en arme landen lijden dan een minimalistische positie. De egalitaire positie vraagt om een groot, invloedrijk systeem van mondiale instituties om deze herverdeling te verwerkelijken. De minimalistische positie vraagt ook om herverdeling, maar in mindere mate. Een reden om voor de minimalistische positie te kiezen, zou dus gewoon pragmatisch kunnen zijn.

2: Daarnaast kan een reden om voor de minimalistische positie te kiezen zijn dat politieke en economische factoren net zoveel invloed lijken te hebben op een land als het bezit van natuurlijke hulpbronnen. Pas als deze sociale en politieke situatie is opgelost, kunnen natuurlijke hulpbronnen invloed hebben. En volgens Rawls zouden wij niet in moeten grijpen in de politieke of culturele situatie van een land.

3: Resultaatsverantwoordelijkheid lijkt voor egalitaristen geen rol te spelen bij de plicht arme landen te helpen herstellen. Maar doet dit geen afbreuk aan de nationale verantwoordelijkheid van een land? Een extreem systeem van mondiale herverdeling kan dus lijden tot het uithollen van de eigen verantwoordelijkheid van een land.

Kanttekeningen over Rawls: Rawls' minimalistische positie heeft te maken met culturele diversiteit. Niet alle landen zijn liberaal (mensen zijn vrije gelijke personen die kunnen beslissen over de invulling van hun leven). Als liberale landen kunnen wij landen met een verschillend politiek systeem niet dwingen sociaaleconomische gelijkheidsprincipes aan te nemen. Een reden waarom er wel iets te zeggen is voor Rawls' visie is dat rechtvaardigheid principes veel afhangen van de specifieke relatie die wij met anderen hebben of van de instituties die we met anderen delen. Dit verklaart waarom wij kunnen streven naar gelijke kansen en zijn verschil principe binnen onze eigen samenleving, maar niet wereldwijd.

Algemene plichten: Deze hebben we ten aanzien van alle anderen.

Bijzondere plichten: Deze hebben mensen alleen tegenover een specifieke groep van mensen.

Primaire tekst: Rawls, John (1999). The Law of Peoples. Cambridge (Mass.): Harvard University Press fragmenten uit p. 113 – 120. Vertaald door R. Tinnevelt en Th. Mertens

60. De kandidaten kunnen twee redenen geven waarom het volgens Rawls belangrijker is om de kloof tussen arm en rijk op binnenlands vlak te verkleinen dan op wereldvlak

1: Dit is volgens Rawls belangrijk, omdat de kloof tussen rijk en arm er toe kan leiden dat bepaalde burgers worden behandeld als mindere binnen de binnenlandse samenleving waarin zij wonen. In een liberale of fatsoenlijke samenleving moet er daarom gewaakt worden tegen conventies die rangen en standen zien als maatstaf om waardigheid mee te meten. Deze minderwaardigheid gevoelens kunnen op onrechtvaardige wijze het zelfrespect aantasten van degenen die als minderen worden gezien. Dit zou ook waar zijn op wereldwijd gebied, als burgers van een land zich minder voelen tegenover de burgers van een ander, rijker land. Wanneer echter aan de plicht tot bijstand is voldaan en elk volk een fatsoenlijke (in Rawls' ogen liberale) regering heeft, zijn deze gevoelens van ongelijkheid tegenover de rijkere burgers ongerechtvaardigd. In dit geval bepaald elk volk namelijk de betekenis van het belang van de welvaart van zijn eigen samenleving voor zichzelf. Met andere woorden: dan moeten ze er zelf iets aan doen en hoeven wij er ons geen zorgen over te maken.

2: Het terugbrengen van ongelijkheid binnen een binnenlandse samenleving is om het leiden en de ellende van de armen te verlichten. Dit vereist niet dat alle personen gelijk zijn qua rijkdom. Het maakt niet uit hoe groot het gat is tussen rijk en arm. De gevolgen zijn wat belangrijk. De minstbedeelden moeten voldoende middelen

hebben om effectief gebruik te maken van hun vrijheden en om een redelijk en waardevol leven te leiden. Dit geldt eveneens voor de verschillen op wereldwijd gebied. Wanneer alle volkeren over een werkzame en fatsoenlijke regering beschikken, hoeven wij het gat tussen de gemiddelde rijkdom tussen verschillende volkeren niet te verkleinen.

61. De kandidaten kunnen uitleggen welke twee principes van verdelende rechtvaardigheid onder volkeren Charles Beitz onderscheidt en welke kritiek Rawls daarop heeft.

Beitz onderscheidt twee principes van verdelende rechtvaardigheid: Het mondiale verdelingsprincipe en het principe van herverdeling van hulpbronnen.

Het principe van herverdeling van hulpbronnen kunnen wij ons als volgt voorstellen. Stel dat een land autarkisch is. Het land doet dus alles zelf. Sommige gebieden beschikken van ruime hoeveelheden natuurlijke hulpbronnen. Hier mag dus verwacht worden dat dergelijke gebieden het beste gebruik maken van hun natuurlijke rijkdommen en daardoor rijk zijn. Andere samenleving hebben minder natuurlijke hulpbronnen tot hun beschikking. Hoe zeer ze zich ook inspannen, zij zullen niet hetzelfde niveau van welvaart bereiken als de samenleving die rijk is aan natuurlijke hulpbronnen. Dit principe van natuurlijke herverdeling geeft aan elke samenleving een gelijke kans om rechtvaardige instituties op te bouwen een economie op te bouwen die in de basisbehoeften van haar burgers kan voorzien. Dit principe garandeert dus aan de armere landen dat zij de kans krijgen een economie zodanig te verbeteren dat rechtvaardige sociale instituties kunnen worden ondersteunt en mensenrechten kunnen worden beschermt.

Het principe van mondiale herverdeling heeft betrekking op de situatie waarin een land niet enkel alles zelf doet, maar goederen en diensten uitwisselt met andere landen. Volgens Beitz is er in dit geval een mondiaal systeem van samenwerking ontstaan. Omdat hij gelooft dat de welvarende landen meer welvaart bezitten door de overvloed aan natuurlijke hulpbronnen, herverdeelt het principe van mondiale herverdeling (door belastingen) de voordelen van het hebben van veel hulpbronnen naar volkeren die deze niet bezitten.

Rawls kritiek hierop is: Aangezien de welvaart van een land gelegen is in de politieke cultuur (bestuur moet eerst goed zijn) veroorzaakt de toevalligheid in de verdeling van hulpbronnen geen moeilijkheid. Daarom hoeven wij volgens Rawls het principe van mondiale verdeling niet te bespreken. Daarnaast lijkt hij eveneens te stellen dat we niet kunnen streven naar volledige gelijkheid in welvaart. Als 1 land verstandige beslissingen neemt en een ander land niet, hoeft dit eerste land later niet op te draaien voor het verschil in welvaart voor het andere land.

62. De kandidaten kunnen aangeven wat het doel van de plicht tot bijstand is en uitleggen wat volgens Rawls het verschil is met een mondiaal egalitair principe 'met einddoel'.

Het doel van de plicht tot bijstand is het bijstaan van samenlevingen die in zware omstandigheden verkeren zodat zij volwaardige leden worden van de bevolking en in staat zijn om zelf hun eigen toekomst te bepalen. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren door het ontwikkelen van rechtvaardige basisinstituties tot stand te brengen. Het is dus eigenlijk een goede, stabiele ondergrond leggen waarmee het land dan verder kan. Zodra dit doel is bereikt, stopt de plicht tot bijstand.

Het verschil tussen de plicht tot bijstand en een mondiaal egalitair principe zijn enkel praktische zaken als belastingen en beheer. De plicht tot bijstand is dus bedoeld een solide ondergrond te vormen in de arme landen van een goed politiek bestuur zodat de landen op eigen benen kunnen staan. Het egalitaire principe gaat over de primaire goederen die een land nodig heeft om de basisbehoeften te vervullen.

63. De kandidaten kunnen aan de hand van het begrip 'politieke cultuur' aangeven waarom een mondiale herverdeling van natuurlijke hulpbronnen volgens Rawls niet in overweging genomen hoeft te worden.

Zolang een land beschikt over voldoende rechtvaardige instituties (waaronder politiek) is het niet nodig natuurlijke hulpbronnen nog verder te verdelen. Als de samenleving volledig stabiel en rechtvaardig is voor de juiste redenen, is een toename van de levensstandaard boven wat nodig is voor de in stand houding van de politieke instituties, niet nodig.

Primaire tekst: Rawls, John (2006). Een theorie van rechtvaardigheid. Vertaald door F. Bestebreurtje. Rotterdam: Lemniscaat, fragmenten uit p. 51 – 60

64. De kandidaten kunnen de argumentatie van Rawls reconstrueren waarom rechtvaardigheid de eerste deugd is van sociale instituties en daarbij aangeven welke kritiek daarin is vervat op de utilitaristische calculus.

Iedereen bevat een op rechtvaardigheid gebaseerde onschendbaarheid. Deze onschendbaarheid mag zelfs omwille van de welvaart als geheel niet ter zijde worden geschoven.

Kritiek op utilitaristische calculus: Zelfs als onrechtvaardigheid meer plezier brengt aan meer mensen door een veel kleine groep of zelfs 1 persoon onterecht te behandelen, is dit niet toegestaan. Er mag dus niet van rechtvaardigheid worden afgeweken, zelfs niet voor het verbeteren van het welzijn van de samenleving in zijn geheel.

65. De kandidaten kunnen aangeven wat volgens Rawls de basisstructuur is van de samenleving en daarbij uitleggen waarom deze basisstructuur het voornaamste object is van sociale rechtvaardigheid.

De basisstructuur van de samenleving is de manier waarop de belangrijkste sociale instituties fundamentele rechten en plichten verdelen en de toewijzing van voordelen uit de sociale samenwerking bepalen. Onder de belangrijkste instituties worden bijvoorbeeld de politieke constitutie en de voornaamste economische en sociale regelingen verstaan. Deze basisstructuur is het belangrijkste object van rechtvaardigheid, omdat de effecten zo ingrijpend zijn en ook vanaf het begin aanwezig zijn.

66. De kandidaten kunnen de opvatting van rechtvaardigheid als billijkheid weergeven en de beginselen daarvan uitleggen aan de hand van de hypothetische situatie van 'de sluier van onwetendheid'.

De hypothetische situatie van onwetendheid houdt in dat men dat niemand zijn plaats in de samenleving kent, zijn maatschappelijke klasse of, status, en dat niemand weet met welke natuurlijke kwaliteiten hij wordt geboren. De rechtvaardigheid beginselen worden gekozen achter een sluier van onwetendheid. Dit garandeert dat bij de keuze van rechtvaardige beginselen niemand wordt bevoordeeld of benadeeld. Niemand weet waar hij terecht zal komen, dus zijn de beginselen van rechtvaardigheid het resultaat van een billijke overeenkomst.

Rechtvaardigheid als billijkheid: de gedachte dat beginselen van rechtvaardigheid worden overeengekomen in een aanvangssituatie die billijk is.

3.7 Hoofdstuk 6 Misschien kunnen we beter niet helpen

67. De kandidaten kunnen kritische kanttekeningen maken bij de vraag naar de morele plicht om mensen ver weg te helpen en de effectiviteit van hulp.

De morele plicht om mensen ver weg te helpen kan soms in twijfel worden getrokken. Zo is er minder motivatie ook daadwerkelijk te helpen, zodra men in de gaten heeft dat hulp niet altijd effectief is en zelfs, volgens sommige, de oorzaak voor de armoede lijkt te zijn. Is het voor onze plicht om te helpen relevant wat de gevolgen zijn van deze hulp? De ineffectiviteit van hulp doet niets af aan onze plicht om te helpen. Wij moeten echter wellicht een andere invulling zoeken van deze hulp. Een ander argument tegen mondiale rechtvaardigheid is dat argumenten voor de morele plicht om te helpen misschien steunen op onjuiste beelden of metaforen over hoe de wereld in elkaar steekt.

De effectiviteit van hulp kan soms een probleem zijn. Soms werkt hulp juist de oorzaken voor de problemen in de hand, of komt de hulp niet terecht waar het terecht zou moeten komen. Daarnaast kan ook de effectiviteit van ontwikkelingshulp in twijfel worden getrokken. Ontwikkelingshulp is nadelig voor de ontwikkeling van arme landen. De zelfredzaamheid en nationale verantwoordelijkheid van de arme landen worden ondergraven en er ontstaat een vorm van afhankelijkheid. Door de langdurige hulp zijn de lijdens van het arme land niet gemotiveerd zelf instituties te verbeteren.

68. De kandidaten kunnen aan de hand van een concreet voorbeeld het probleem van de 'vuile handen' schetsen bij het geven van noodhulp en daarbij morele vragen stellen en evalueren vanuit verschillende ethische benaderingen.

Het probleem van de vuile handen houdt in dat je soms, om een goed doel te bereiken, middelen moet inzetten waarmee de grenzen van de moraal worden overschreden.

Hierover bestaan natuurlijk verschillende visies. Utilitaristen zullen streven voor het meeste geluk voor de meeste mensen, en hiervoor soms de grenzen van de moraal opzoeken. Iemand die zijn morele plichten voorop stelt, zal zijn handen minder snel vuil maken.

Belangrijke vragen hierbij zijn of je nog steeds geld en goederen moet geven aan een land dat bestuurd wordt door een militair bewind dat vervolgens alle goederen en geld inpikt om daar sterker door te worden. Of je kunt je afvragen of helpen werkelijk nuttig is als je, tijdens het helpen, de slechte politieke instituties helpt door het uitgeven van geld.

69. De kandidaten kunnen de argumentatie van Dambisa Moyo reconstrueren dat

ontwikkelingshulp geen oplossing is voor armoede, maar er juist de oorzaak van kan zijn en om die reden afgeschaft moet worden.

Volgens haar is ontwikkelingshulp soms juist de oorzaak van armoede, omdat landen afhankelijk worden van de rijkere landen. De inkomsten van het land bestaan bijna helemaal uit hulp. Aangezien hulp dan de belangrijkste bron van inkomsten is, zijn de landen afhankelijk. Deze inkomsten komen dan in de plaats van binnenlandse inkomsten en maken overige onkosten ook overbodig. Lokale overheden hebben geen belang bij het opzetten van goede, lokale structuren en het garanderen van de basisrechten van de eigen burgers. Ten slotte worden aan ontwikkelingshulp vaak geen voorwaarden verbonden, waardoor corrupte politici nog steeds het aanspreekpunt blijven voor de overheden van de rijke, helpende landen.

70. De kandidaten kunnen de metaforen van de aarde als global village, van de aarde als ruimteschip en van de aarde als reddingsboot uitleggen, vergelijken en toepassen op het probleem van de armoede in de wereld.

De aarde als global village:

Dit metafoor gaat er vanuit dat iedereen op de aarde als het ware 1 gemeenschap vormt. De leden daarvan dragen een zekere verantwoordelijkheid voor elkaar. Globalisering heeft aan dit metafoor nu een concrete gestalte gegeven. We zijn tegenwoordig door een netwerk van economische, politieke, juridische en communicatieve banden met elkaar verbonden. Door deze verbondenheid gebruiken mensen vaak het beeld van een mondiaal dorp. De wereld is een dorp waarvan het lot van iedereen met elkaar verbonden is.

De aarde als ruimteschip:

Alle mensen verblijven in dit zogenaamde schip en moeten dit met elkaar delen. Zowel het beeld van het ruimteschip als van het mondiale dorp geven aan dat wij een gemeenschap vormen en met elkaar verbonden zijn. Het beeld van het ruimteschip benadrukt echter ook het beperkte aantal hulpbronnen wij allemaal

afhankelijk zijn. Aangezien de grondstoffen voorraad van de aarde niet onuitputtelijk is en het ecosysteem kwetsbaar, moeten wij dit met zijn alle oplossen. Denk maar aan de beperkte voorraden zuurstof en eten in een ruimteschip. Ooit raakt het op.

Het beeld van de aarde als reddingsboot:

Dit beeld staat tegenover het beeld van de global village of van het ruimteschip. Dit beeld is afkomstig van Hardin. Volgens hem is het onjuist om de beelden van een ruimteschip of global village te gebruiken omdat deze een verkeerde indruk wekken. Het beeld van het ruimteschip suggereert dat de wereld van iedereen gemeenschappelijk is en dat iedereen een gelijke aanspraak heeft op de aarde. Het beeld van een mondiaal dorp is eveneens misleidend. De lotsverbondenheid verbergt de gedachte dat het lot van anderen ook een negatief resultaat kan hebben voor ons eigen lot. Het kan daarom soms beter zijn om deze banden van verbondenheid door te snijden. Sommige mensen en gemeenschappen hebben een claim op grote stukken grond en veel natuurlijke hulpbronnen. Door de aarde te zien als iets wat we allemaal met elkaar delen, zullen de gene die daar geen fatsoenlijk deel van hebben daar aanspraak op te kunnen maken. Op grond van deze redenering zullen de armen denken dat ze direct recht hebben de rijke landen binnen te komen of om aanspraak te maken op voldoende voedsel en medische zorg voor een minimaal menswaardig bestaan. Daarom moeten de bovenstaande metaforen vervangen worden door dat van een reddingsboot. De bewoners van rijke landen bevinden zich in deze reddingsboot op zee. De boot wordt omringt door een grote groep wanhopige drenkelingen. Dit zijn de armen. Aangezien de reddingsboot niet iedereen kan dragen en hoe minder mensen er zijn hoe langer de voedsel voorraden zullen voldoen, is het, volgens Hardin, wellicht beter helemaal niemand in de boot toe te laten.

71. De kandidaten kunnen de visie van Garrett Hardin op de mondiale verdeling van welvaart uitleggen aan de hand van de tragedie van de meent en daarbij de begrippen eindigheid en schaarste en individueel en gemeenschappelijk belang betrekken.

De tragedie van de meent bestaat uit het beeld van een groot weiland. Op dit weiland hoeden boeren hun schapen en gezamenlijk gebruiken zij alles in het weiland wat er nodig is om dit te doen. Hoe meer schapen hoe meer een boer verdient, en dus is het gunstig om zijn kudde te laten groeien. Alle kuddes worden uitgebreid en de ecologie van de weide komt onder druk te staan. Als dit een tijd zo door gaat, kan niemand meer gebruik maken van het weiland. Hardin noemt dit tragisch omdat overbegrazing onvermijdelijk is. Door hun individuele belangen na te streven, vergeten de herders hun gezamenlijke belang bij het behouden van het weiland. Dit beeld heeft de schaarste gemeen met de reddingsboot.

Net als de boot (of de meent) heeft de aarde een beperkte draagkracht. Hardin gebruikt dit metafoor om de verdeling van mondiale welvaart te beschrijven, omdat het elpen van armen volgens hem ongunstig kan zijn voor ons zelf. Door de schaarste op de aarde kan simpelweg niet iedereen worden geholpen. Er bestaat een eindigheid van grondstoffen en wat de aarde aan kan en hoe meer wij armen helpen, hoe sneller onze aarde uitgeput zal zijn. Daarnaast kunnen wij simpelweg niet het collectieve belang (het behouden van de aarde) nastreven. Als je, als individu, het collectieve belang nastreeft in plaats van je individuele belangen (zo veel mogelijk winst, goedkope productie) zal jij in een slechte situatie komen als niet alle andere mensen ook het gezamenlijke belang na zullen streven. En dit zal nooit gebeuren. Er zal altijd iemand zijn die zijn eigen belangen nastreeft.

72. De kandidaten kunnen beargumenteren in hoeverre de armoede in de wereld als een tragedie van de meent beschouwd kan worden.

Kritiek 1: Hardin doet net alsof het verschil tussen arm en rijk altijd heeft bestaan, en ook dat armoede en rijkdom netjes is verdeeld zijn tussen rijke en arme landen. Rijkdom is echter vaak het gevolg van roof en toe-eigening. Er bestaat ook een nette verdeling van armoede en rijkdom over rijke en arme landen.

Kritiek 2: Het is twijfelachtig of de wereld als meent wordt opgelost wanneer wij stoppen met het helpen van de arme landen. Daarmee verdwijnt immers het probleem van overbevolking niet. Dit is helemaal zo omdat de groep armen sneller zal groeien dan de groep rijken. Daarom is het dus belangrijk ontwikkeling te stimuleren en mensen uit hun armoede te helpen. De schaarste zou anders alleen maar toenemen met een snel groeiende bevolking.

Kritiek 3: Hardin vraagt zich niet of hoe de rijke mensen in deze gunstige situatie zijn beland. Wat als de rijke ten onrechte in deze positie zijn geraakt? Net zoals de libertaristen gaat Hardin er vanuit dat de rijke niet verantwoordelijk zijn voor de armen. Als zij inderdaad resultaatsverantwoordelijkheid dragen, eist de rechtvaardigheid dat zij deze schade herstellen. Dit hoeft niet enkel directe resultaatsverantwoordelijkheid te zijn, maar dit kan ook indirect zijn. Welvarende landen kunnen ook helpen zonder veel op te geven van hun welvaart of natuurlijke hulpbronnen, door bijvoorbeeld adviezen te geven aan de arme landen.

Primaire tekst: Kant, Immanuel (2012). Naar de eeuwige vrede. Vertaald door E. van Elden en Th. Mertens. Amsterdam: Boom, pp. 346, 358 – 360.

73. De kandidaten kunnen uitleggen wat Immanuel Kant verstaat onder gastvrijheid en daarbij aangeven het verschil is tussen het gastrecht en het bezoekrecht.

Gastvrijheid: Het recht van een vreemdeling (buitenlander) om door een ander niet vijandig te worden behandeld als hi een gebied binnen komt. Deze ander kan de gast vragen te verlaten als dit niet betekent dat dit vreselijke gevolgen heeft voor de gast, maar hij mag geen geweld gebruiken zolang de gast zelf vreedzaam is.

Gastrecht: Hiervoor is een schriftelijke verklaring nodig dat de gast voor een bepaalde periode in dit gebied mag verblijven.

Bezoekrecht: Iedereen mag, omdat hij op de aarde woont, toestemming vragen een land of gebied te betreden.

Het verschil tussen het gastrecht en het bezoek recht is dus dat er bij het bezoekrecht geen verklaring bestaat dat de gast in het gebied mag blijven. Hij mag enkel toestemming vragen hiervoor.

74. De kandidaten kunnen de kritiek van Kant op de Europese praktijk van het kolonialisme uitleggen.

Volgens Kant staat het binnen treden van bepaalde gebieden gelijk aan veroveren, omdat de nieuwe binnenkomers totaal geen rekening houden met de oorspronkelijke bevolking. Hoewel ze oorspronkelijk alleen binnen traden om handelsnederzettingen te vestigen, brachten zij mensen die de oorspronkelijke volken ontrukten en oorlog brachten wat resulteerde in armoede en ellende.

75. De kandidaten kunnen uitleggen wat Kant verstaat onder wereldburgerrecht (kosmopolitisme) en weergeven wat hij daarvan als de oorsprong beschouwt.

Wereldburgerrecht: Omdat wij meer verbonden zijn met elkaar over de hele wereld, is een schending van het recht op 1 plaats iets wat ook gevoelt zal worden op alle andere plaatsen van de aarde.

De oorsprong hiervan is, volgens Kant, de toegenomen verbondenheid tussen mensen op aarde.

3.8 Hoofdstuk 7 Hoever moeten we gaan?

76. De kandidaten kunnen uitleggen wat het morele probleem van de humanitaire interventie inhoudt, daarvan voorbeelden geven uit de contemporaine geschiedenis en het verband aangeven tussen humanitaire interventie en het probleem van mondiale rechtvaardigheid.

Humanitaire interventie: Een staat of groep van staten grijpt, tegen de wil van een andere staat, in in het rechtsgebied of de interne gelegenheden van deze derde staat. Als dit gebeurt door militair geweld, met als doel om de fundamentele rechten van onschuldige te beschermen, heet dit een humanitaire interventie.

Collectieve zelfbeschikking kan een belangrijke waarde zijn voor een land. Staten moeten elkaars soevereiniteit respecteren. Dit staat o.a. in het handvest van de Verenigde Naties dat na de Tweede Wereldoorlog tot stand is gekomen op basis van een overeenkomst tussen de staten. In dit verdrag staan de basisregels beschreven van staten tegenover elkaar.

Soevereiniteit: Een staat is soeverein wanneer deze staat binnen zijn eigen grondgebied de hoogste macht vormt en dus geen verantwoording aan anderen schuldig is.

Het probleem van de humanitaire interventie is dan ook dat het moeilijk is de grenzen van landen te respecteren, terwijl sommige interne situaties zo erg zijn dat er misschien toch militair ingegrepen moet worden door andere landen. Om mondiale rechtvaardigheid te verwekelijken is het misschien nodig dat landen ingrijpen.

77. De kandidaten kunnen de argumentaties van het pacifisme en het realisme over oorlogsgeweld en moraal reconstrueren en in verband brengen met ethische theorieën.

Pacifisme: Oorlog mag nooit. Pacifisten wijzen oorlog af en gaan uit van het verbod op doden. Geweld is geen manier om conflicten te beëindigen. De redenen die pacifisten geven voor deze standpunten zijn verschillend. Sommigen stellen dat het leven van de mens heilig is, anderen stellen dat het gebruiken van geweld alleen maar negatieve gevolgen kan hebben. Daar naast is, nog meer dan bij een conflict, het gevaar van escalatie van geweld onaanvaardbaar groot wanneer dit gaat om oorlog.

Kritiek op pacifisme: Wat rechtvaardig en juist is, kan soms niet anders worden bereikt dan via geweld. Volgens sommige mensen zouden pacifisten mensen zonder ruggengraat zijn. Ze hebben te weinig moed om voor anderen op te komen.

Realisme: Oorlog is een onvermijdelijk aspect van het leven van de mens en speelt zich af buiten de sfeer van de rechtvaardigheid. Realisten aanvaarden oorlogsgeweld dus als een onvermijdelijk iets dat samenhangt met de aard van de mens. De mens is, volgens realisten, van naturen oorlogszuchtig en probeert op basis van macht zijn eigen belangen veilig te stellen. Daarom is het onzinnig de vraag naar rechtvaardigheid te stellen als het gaat om oorlog. In tijden van oorlog is voor moraal geen plaats.

Kritiek op realisme: Net als pacifisten gooien realisten alle oorlogsgeweld op een hoop. Geweld is niet meer dan een middel om de eigenbelangen veilig te stellen. Welke vorm van geweld dit is, doet niet ter zaken.

78. De kandidaten kunnen het idee van een rechtvaardige oorlog uitleggen als positie tussen het pacifisme en het realisme.

Tegenover het realisme houdt het idee van een rechtvaardige oorlog vol dat oorlogen zich niet aan een morele beoordeling onttrekken. Sommige oorlogen zijn dus juist, anderen niet. Tegenover het pacifisme houdt de idee van de rechtvaardige oorlog vol dat oorlogen weleens al vaak moreel verwerpelijk zijn, maar dat dit niet altijd zo is. Soms is oorlog de enige oplossing. Het kan een noodzakelijk kwaad zijn om een veel groter kwaad te voorkomen.

79. De kandidaten kunnen het onderscheid tussen het jus ad bellum (het recht tot oorlog) en het jus in bello (het recht tijdens de oorlog) uitleggen. Daarbij kunnen ze drie criteria van het recht tot oorlog (te weten: de rechtvaardige reden, de bevoegde autoriteit, de juiste intentie) en drie criteria van het recht tijdens de oorlog (te weten: nuttigheid, proportionaliteit, discriminatie) noemen, uitleggen en toepassen op actuele of historische conflicten.

De idee van de rechtvaardige oorlog stelt dat niet alleen het begin, maar ook het voeren van de oorlog in overeenstemming moet zijn met bepaalde morele criteria.

Ius ad bellum: het recht tot oorlog: Hieronder vallen criteria waaraan voldaan moet zijn om een oorlog op een gerechtvaardigde manier te beginnen. Criteria zijn o.a.

de rechtvaardige reden: Dit vormt het belangrijkste element van het ius ad bellum. Men mag alleen oorlog voeren om zeer zwaarwegende redenen. Een van die redenen is bijvoorbeeld het afweren van agressie. Zelfverdediging dus.

Bevoegde autoriteit: De zware beslissing over oorlog mag alleen genomen worden door het hoogste, bevoegde gezag. Volgens het huidige internationale recht is dit de veiligheidsraad.

De juiste intentie: Wat is het doel van de oorlog en is dit een goed doel?

Ius in bello: het recht tijdens de oorlog. Dit gaat over de vraag hoe oorlog gevoerd wordt. Op grond van het ius in bello moet oorlogsgeweld altijd zo beperkt mogelijk worden gehouden. Criteria:

Nuttigheid: je mag alleen oorlogsgeweld inzetten als dit nuttig is. Staat het geweld dat wordt gebruikt in de juiste verhouding met het doel dat je wilt bereiken?

Proportionaliteit: Proportionaliteit vormt een utilitaristische beperking van het oorlogsgeweld omdat vooral de gevolgen van handelingen centraal staan.

Discriminatie: Er moet een strikt onderscheid gemaakt tussen vechtende mensen en niet-vechtende mensen. Een oorlog kan alleen op gerechtvaardigde wijzen gevoerd worden als de immuniteit van burgers zoveel mogelijk wordt gerespecteerd. Hiermee wordt een deontologische beperking van het geweld ingevoerd. De oorlogvoerende partij dient de immuniteit van burgers die niet vechten, te respecteren. Zelfs als dit een aanval op militairen onmogelijk maakt.

80. De kandidaten kunnen een beargumenteerd standpunt innemen over de vraag of het voeren van een oorlog in een bepaalde context moreel geoorloofd of verplicht is en daarbij hun antropologische en ethische vooronderstellingen benoemen, uitleggen en toepassen.

Op de regel dat staten elkaars soevereiniteit moeten respecteren, zijn twee uitzonderingen. De eerste is wanneer de veiligheidsraad toestemming geeft tot de inzet van militaire middelen tegen een staat omdat het gedrag van deze staat volgens de veiligheidsraad een bedreiging is van internationale vrede en veiligheid. De tweede uitzondering doet zich voor wanneer een staat wordt aangevallen. Dan mag een staat zich verdedigen.

Volgens het handvest hebben staten geen recht om in te grijpen wanneer een andere staat hongersnood of extreme armoede veroorzaakt binnen de eigen grenzen. Van een recht of een plicht om in te grijpen in dergelijke gevallen, is geen sprake.

81. De kandidaten kunnen uitleggen wat met het idee van collectieve zelfbeschikking inhoudt, wat daarover wordt gezegd in het Handvest van de Verenigde Naties en wat de betekenis daarbij is van de begrippen soevereiniteit en verantwoordelijkheid.

Hiermee wordt bedoeld dat een land zelfstandig is en dat andere staten dit moeten respecteren. Het handvest stelt dat staten elkaars soevereiniteit moeten respecteren. De staat heeft dus de verantwoordelijkheid voor wat hij zelf doet en anderen moeten zich daar niet mee bemoeien. Zie eindterm 80 voor de uitzonderingen op deze plicht tot het respecteren van soevereiniteit.

82. De kandidaten kunnen het dilemma uitleggen dat bestaat uit de twee vormen van zelfbeschikking: collectief en individueel. Tevens kunnen zij het verband aangeven tussen dit dilemma en de rol van de mensenrechten uit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (1948)

Het dilemma tussen collectieve en individuele zelfbeschikking is dat we, van de ene kant, de soevereiniteit van staten moeten respecteren. Echter van de andere kant hebben individuen het recht op een menswaardig bestaan. Mensenrechten stellen dus een belangrijke grens aan wat staten intern kunnen doen. Deze mensenrechten worden beschreven in de universele verklaring van de rechten van de mens.

83. De kandidaten kunnen het standpunt John Stuart Mill over collectieve zelfbeschikking uitleggen en daarbij de betekenis aangeven van het schadebeginsel.

Mill wijst de humanitaire interventie van de hand. Behalve uit zelfverdediging is agressie tegen staten nooit toegestaan. Staten hebben dus de onvoorwaardelijke plicht elkaars grenzen te respecteren. Humanitaire catastrofes vormen daarop geen uitzondering. Als we eenmaal van het agressieverbod af gaan wijken, zullen staten voor eigen rechter gaan spelen en alle redenen aangrijpen om geweld te gebruiken. Mill wijst gewone kritiek echter niet van de hand. Als een staat zijn burgers slecht behandelt door hun rechten te schenden, mogen andere staten dit wel veroordelen en om uitleg vragen. Toch blijft collectieve zelfbeschikking voor Mill centraal staan. Hoewel rechten van mensen belangrijk zijn, politieke vrijheid kan niet van buitenaf worden opgelegd. Als burgers onder een kwaadaardig regime lijden, moeten zij zich hier zelf uit weten te bevrijden. pas wanneer er schade aan andere dreigt is er reden om in te grijpen. Internationaal betekent dit dat staten pas mogen ingrijpen door middel van geweld als zij zelf aan worden gevallen.

84. De kandidaten kunnen de argumentatie van Kant reconstrueren waarom het principe van non-interventie onvoorwaardelijk geldt.

Het standpunt van Kant is vergelijkbaar met dat van Mill. Volgens Kant kunnen staten alleen vrede bereiken door het principe van non-interventie onvoorwaardelijk te aanvaarden. Geen enkele staat mag zich, doormiddel van geweld, bemoeien met de interne zaken van een andere staat. Kant meent dat een staat niet iets is waarover buitenstaanders iets te zeggen hebben. Buitenstaanders mogen iets zeggen over de slechte situatie in een staat en er iets van vinden, maar er mag niet worden ingegrepen. Zowel Kant als Mill maken een vergelijking met een individuele burger. Voor beiden is de waarde van collectieve zelfbeschikking dus van groot belang. Alleen door een verbod op interventie is wereldwijde vrede mogelijk.

85. De kandidaten kunnen kritische kanttekeningen maken bij de vergelijking die Mill en Kant maken tussen individuele en collectieve zelfbeschikking. Daarbij kunnen zij beargumenteren dat het recht op collectieve zelfbeschikking niet absoluut is.

De schade die een staat zijn burgers aan doet, is van een heel andere aard dan de schade die een individu zichzelf aan doet. De staat is geen persoon maar omvat meerdere mensen die allemaal anders zijn. Bij het individu gaat het om schade aan hem zelf, maar bij een staat gaat het om schade aan anderen. De belangen van een groep burgers worden van immers geschaad door degenen die binnen de staat de politieke macht hebben. En als er schade is aan anderen, zouden buitenstaanders misschien wel moeten ingrijpen. Vandaar dat voor sommigen het recht op collectieve zelfbeschikking helemaal niet absoluut is. De politieke macht heeft niet het recht op binnen een staat precies te doen wat hij wil. het zelfbeschikkings recht van de staat vormt eigenlijk een uitdrukking van het recht op zelfbeschikking van zijn burgers. Het gezag van de staat is immers afhankelijk van het volk. Collectieve zelfbeschikking moet dus in dit geval afhangen van de mogelijkheid van burgers om hun individuele vrijheidsrechten uit te oefenen. Het recht op collectieve zelfbeschikking is dus enkel voorwaardelijk. De staat heeft dit recht op voorwaarde dat de burgers binnen die staat hun mening kunnen geven.

86. De kandidaten kunnen het standpunt van Michael Walzer over militaire interventie uitleggen en daarbij zijn antropologische vooronderstellingen expliciteren

Walzer benadrukt dat we de soevereiniteit van staten niet zomaar aan de kant mogen zetten. Dit kan alleen in zeer bijzondere omstandigheden. Militaire interventie is volgens Walzer alleen in noodgevallen toegestaan. Volgens Walzer zijn zowel collectieve als individuele zelfbeschikking van belang. Hij meent echter wel dat de waarde van collectieve zelfbeschikking het zwaarst moet wegen. Verschillen tussen staten (in cultuur, religie, etc.) moet gerespecteerd worden.

Primaire tekst: Walzer, Michael (2008). Mondiale en lokale rechtvaardigheid. In M. Walzer, Grenzeloze rechtvaardigheid. Amsterdam: Boom, fragmenten uit pp. 123 –129

87. De kandidaten kunnen de opvatting van Walzer uitleggen waarom wederzijdse hulp en politieke verantwoordelijkheid voor grensoverschrijdend onrecht korte termijn aspecten zijn van mondiale rechtvaardigheid en waarom verdeling van sociale goederen op langere termijn een zaak is van bevolkingen zelf.

Menselijke gemeenschappen zijn verschillend. Dit kan te maken hebben met cultuur, religie of andere zaken. Het is niet meer dan passend en een eerbetoon aan de menselijke creativiteit dat gemeenschappen verschillende ideeën hebben. Over het belang van bepaalde sociale goederen en ook over de invullen van deze sociale goederen, bestaan verschillende visies. Het is dus het beste als volkeren deze verschillende invullingen van hun cultuur en religie zelf in de hand hebben. Deze verdeling van sociale goederen op lange termijn is de eigen zaak van volkeren die niet leven in voortdurende armoede en machteloosheid.

Wederzijdse hulp en politieke verantwoordelijkheid zijn van korte termijn, omdat mensen uiteindelijk zelf invulling moeten geven aan de manier waarop de staat is ingericht. Zodra zij niet langer in extreme armoede en onmacht leven, kunnen zij zelf verder gaan.

88. De kandidaten kunnen uitleggen waarom we volgens Walzer 'lokale distributieve rechtvaardigheid' net zo moeten beschouwen als 'zelfbeschikking'.

Volgens Walzer staat lokale distributieve rechtvaardigheid gelijk aan zelfbeschikking, omdat we dit uiteindelijk zelfstandig moeten doen. Zo moeten ook de mensen die sociale goederen maken en verdelen voor zichzelf uitmaken wat rechtvaardig is. En bij zelfbeschikking is dit hetzelfde: dit moeten wij uiteindelijk, of moet het collectiefs uiteindelijk zelf bewerkstellingen.

89. De kandidaten kunnen uitleggen op welke twee manieren volken die zich hebben bevrijd van terreur, zich volgens Walzer kunnen vergissen in de manier waarop ze hun lokale idee van rechtvaardigheid willen doorvoeren.

1: de gedeelde opvattingen waarop de verdeling is gebaseerd, komen toch niet zo overeen tussen de mensen als de leidinggevende doen voorkomen.

2: Dit komt aan het licht als een hoog sociaal goed wordt gebruikt om andere goederen in bezit te nemen, zonder acht te slaan op de betekenis van die andere goederen.